

Àngel DUARTE I MONTSERRAT

EL REPUBLICANISME CATALÀ A FINALS DEL
SEGLE XIX (1890-1900)
(Volum I)

Tesi Doctoral dirigida pel
Dr. Pere GABRIEL I SIRVENT

P. Lluís

Departament d'Història Contemporània
Facultat de Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona

Setembre 1986

És, aquesta darrera idea, molt comuna en els medis republicans de finals de segle, sobretot en l'esquerra federal i, curiosament, entre els republicans conservadors: la resolució del problema social ha de sortir de l'acord de dos únics elements, la burgesia i el proletariat. Però no parlaré ara d'això. Només voldria destacar que hi ha un rebuig a l'acció prolongada, acció feta a l'espera que l'Estat prengui una resolució favorable als interessos dels treballadors.

Per a l'any 1890, any al qual pertany l'anterior referència, només he trobat una excepció significativa. La d'"El Radical". És aquest un periòdic que tenia com a redactors Odón de Buen i Joan Salas Anton; és a dir, dos homes del centralisme salmeronià. És una publicació que apareix en el moment en què el partit s'està configurant, i el propi Salas Anton intenta donar un contingut "socialista" a la nova formació republicana.

L'article més significatiu apareix el dia 27 d'abril i porta per títol La huelga voluntaria contra la huelga forzosa. Crida a participar en la primera, que és la prevista per l'1 de maig, en contra de la segona:

"Esa manifestación, esa huelga voluntaria es la más grandiosa protesta que pueda levantarse contra esa huelga forzosa á que la mayor parte del año viven condenados millares de seres humanos que, como todo lo orgánico, tienen indiscutible derecho á la vida."

De tota manera aquesta defensa de la vaga es fa entenent-la com limitada en el temps, i com a fet que pot cridar l'atenció del conjunt de la societat. El mateix dia 1 surt un article en el qual, després d'unes refle-

xions sobre la personalitat de Carles Marx, crida a manifestar-se. Afirmava que tots els qui pateixen se'n senten solidaris i insisteix en la idea que això pot portar a la salvació de l'ésser humà. Concepte, aquest, molt més clarament expressat en el text que no pas les referències a les classes socials. Acaba afirmant:

"Adelante: el sol de la Justicia comienza á dorar las lejanas cumbres; descubrámonos: el Hombre va á ser redimido."(31)

En els anys següents -1891 i 1892- ja des d'un mes abans de l'1 de maig, apareixen a la premsa republicana notes que reflectien els preparatius de la jornada. A més, amb una gran profusió de detalls. També apareixen articles en els quals es cridava, de forma explícita o implícita, els obrers a reflexionar sobre el camí encetat i a participar al costat dels republicans en la vida política. No es deixava de costat informar sobre la preocupació amb què els governants de la Restauració veien l'accentuació de l'agitació obrera.

Els dies immediatament posteriors a l'1, els diaris republicans es publicaven plens de notícies comentant el desenvolupament dels fets, les reunions, els participants en mítings i manifestacions, els aldarulls al carrer, els tallers que romanien parats. I, a partir de la setmana, es comencen a fer ressò dels actes en solidaritat amb els obrers detinguts i amb les seves famílies.

La informació sobre activitats anarquistes i socialistes era força equilibrada en l'espai, però ostensiblement favorables als plantejaments d'aquests darrers, en tant que s'oposaven a la vaga, mentre que dels anarquistes s'acostumava a reproduir les manifestacions més radicals i

abrandades.

Aquesta simpatia era més evident, i probablement molt més sincera, quan es parlava del paper de societats obreres com la Federació de les Tres Classes de Vapor o societats d'ofici més o menys independents.

En aquest sentit, i relacionada amb la notícia donada sobre la societat El Arte de Sastrería, esmentada en parlar de les connexions directes entre republicans i centres obrers, cal citar la conferència pronunciada l'any 1892 per un destacat membre -Antoni Gusart- als locals del Centre Republicà Democràtic Federal: ¿Cuál debe ser la actitud que han de adoptar las clases obre-
el día 1º de Mayo? (32)

Els primers de maig, però, perden l'empenta inicial. L'any 1893 ja es presentava diferent als ulls dels republicans. El 16 d'abril "La Publicidad" veia que l'1 de maig es presentava pacífic. La causa, segons el diari, era l'evolució del proletariat; evolució que permetia a la classe obrera comprendre que la violència i -diuen- la revolució armada, no li portaran gaires beneficis. Els possibilistes dedueixen que el següent pas serà prendre consciència del caràcter positiu del sufragi universal.

Les dades sobre els actes preparatius faran referència fonamentalment als esforços socialistes.

El mateix primer de maig sortia publicada una tranquil·litzadora reflexió:

"La fecha de hoy ha perdido por completo el aspecto pavoroso que otros años la rodeara. La actitud de los elementos trabajadores es del todo tranquilizadora."

Per a acabar de donar el to de tranquil·litat comunica una sola reunió amb connotacions anarquistes; la de la so-

cietat de paletes, el dia 30.

El periòdic progressista "La Concordia", per la seva banda, insistia en cridar els obrers a participar al costat dels republicans en la vida política. (33)

A partir del 1895 trobem alguns canvis significatius. La dreta republicana -organitzada al voltant del Partit republicà nacional- insisteix en remarcar l'escassa agitació i la molta tranquil·litat amb què es viu la jornada, i ho fa en un to positiu; fent la relació dels actes organitzats pels socialistes -al Circ Equestre- i pels anarquistes -al Novetats-, aquest últim amb la participació d'Amadeu Hurtado i Pere Coromines. Però, el centre i l'esquerra republicana comencen a enyorar la vitalitat dels primers moments, i comencen a dir, encara tímidament aquest any, que cal fer festa l'1 de maig, i que

"Los republicanos y socialistas de todos matices no debieran de hacerse de rogar á tal y tan noble propuesta y aspiración nuestra." (34)

Tant és així que en els anys a venir els republicans passen a reproduir "con gusto" les crides fetes per les diverses societats de resistència a favor de la participació obrera en els diferents actes de la jornada del 1er de maig, o analitzen el fet que el dia 1 de maig es presenti molt més calmat com un argument que tenen els governs dinàstics per abandonar les polítiques de reformes socials que amb anterioritat practicaven; o que, per últim, acabin per lamentar-se de la seva escassa incidència en el món del proletariat català que els impedeix esdevenir motor d'algun tipus d'agitació

"Nosotros deploramos -deia "El Federal", de Sabadell, l'any 1898- no contar con medios ni con influencia entre los obreros para aventurarnos á organizar algun festejo ó manifestación, pero si alguien lo intenta, cuente con nuestra coope-

ración y nuestro decidido apoyo."(35)

No serà fins als primers anys del segle XX quan es produeixi una relativa revitalització del moviment obrer. Llavors els republicans adoptaran un to positiu i esperançat. Les crides a la participació obrera es combinen amb afirmacions optimistes a propòsit de la consecució de la jornada laboral de vuit hores. La raó, afirmen, és que a molts municipis s'estan obtenint -s'entén que entre els treballadors municipals- i sembla que l'Estat l'establirà a les seves obres i serveis. Els republicans intentaven crear un estat d'opinió favorable: "La Montaña Republicana", referint-se a un treball del catedràtic de la Universitat d'Oviedo, Adolfo Posada, dirà que dedueix que les vuit hores són ideals des del punt de vista higiènic per a l'obrer, i també -encara que no dóna gaires arguments- des del punt de vista econòmic, per al capitalista.⁽³⁶⁾

Sigui com sigui queda clar que el temor inicial per la radicalitat de la resposta obrera es torna pessimisme i intranquil·litat per la feblesa donada a partir del 1893 a les jornades del primer de maig.

No veuen amb satisfacció la pèrdua de protagonisme social de les classes populars, com abans no veien clara la prolongació artificial dels conflictes.

III.B.2. Els republicans davant els conflictes laborals quotidians al llarg de la dècada.

En general, es pot afirmar que els republicans varen sostenir posicions favorables als interessos de la classe obrera en el moment en què aquesta entrava en conflicte amb els seus patrons. Totes les forces coincidien en aquest

aspecte, encara que lògicament amb diferents graus d'intensitat i amb matisos.

Veiem en primer lloc el punt de vista possibilista.

Queda clar, per les mencions fetes en el present treball, que al nostre entendre el republicanisme històric o possibilista fou l'expressió del conservadurisme social en l'àrea política no dinàstica, però la seva actitud davant la conflictivitat social i laboral presentava, sovint actituds de comprensió i suport a lluites concretes de la classe obrera. A les condemnes radicals al socialisme, a l'anarquisme i, fins i tot, a un reformisme que contemplés la possibilitat d'intervenció de l'Estat en determinats assumptes de l'economia a través de la legislació laboral, s'oposaran defenses puntuals al dret d'associació obrera i a la necessitat que la llibertat econòmica arribi també a la classe treballadora.

Aquesta segona vessant -defensa del dret d'associació- es manifestava sobretot, però no amb exclusivitat, en períodes de govern conservador, aprofitant l'avinentesa per carregar la responsabilitat de la tensió social als homes dels govern canovistes.

Molt significatiu pel que fa a les reaccions possibilistes, és el tracte donat per "La Publicidad", en la seva secció periòdica intitolada Movimiento Obrero, i d'altres periòdics possibilistes, a certs conflictes vaguístics.

Fem un ràpid repàs a alguns moments concrets per confirmar el que acabem de dir.

El dia 2 de març del 1890 "El Eco Posibilista" donava notícies de l'agitació obrera a Manresa i la seva comarca. Diu:

"Que la clase obrera de esta es explotada sin conciencia no hay que dudarla. Pruébalo el aspecto que nuestras fábricas presentan trabajando día y noche, y la miseria que oprime al trabajador."

Aconsella a aquests que no es deixin guiar per persones alienes a la seva classe. Advertència que ens porta al temor dels republicans moderats a un moviment obrer influït per l'anarquisme.

Pel març hi ha una àmplia informació sobre la vaga que ha estat provocada, segons Fius i Palà, per l'intent d'enriquir-se desmesuradament per part dels capitalistes, i a més a més, d'intentar fer-ho basant-se en "la baratura de los géneros".

Quan a mitjans d'abril sembla que s'arriba a un acord, els possibilistes manresans l'acullen amb satisfacció i en l'anàlisi-comentari posterior a la lluita volen aproximar obrers i empresaris com a elements productius que són. Els enemics no els han de buscar entre ells, sinó entre els rendistes i els ociosos que no produeixen.

No obstant, la solució és un miratge, i la lluita social es reprèn immediatament. Aquest conflicte està en l'origen de la vaga de juliol.

A finals de juliol de l'any 1890 es produïa una vaga general, iniciada a Manresa, impulsada per les Tres Classes de Vapor i extesa a Barcelona, Sallent i Sant Andreu del Palomar. La reunió preparatòria -18 de juliol- va comptar amb representants llibertaris -Esteve, Parés, i Porres-, de les 3 C.V. -Fontanals, Sagués, i Esteve Vidal- i del partit socialista -Comaposada, Cuadradas i García Quejido. Aquests darrers es retiraren per considerar la convocatòria com a precipitada. (37)

En mig del conflicte, una setmana més tard de la reu-

nió, el 25 de juliol, "La Publicidad" emet una presa de posició clara en referir-se a la vaga com "una protesta enérgica contra las ofensas de los patronos de Manresa inferidas á la dignidad del obrero y á la libertad de asociación". (38)

Uns mesos abans, amb una Manresa que es comença a agitar, un altre periòdic d'influència possibilista -"La Campana de Gràcia"- després d'afirmar que creia en l'harmonia entre capital i treball, declarava que la vaga que tenia lloc en aquell moment -mes de març- era el producte d'"una confabulació prèvia dels industrials", davant els quals els obrers haurien demostrat la seva voluntat de col.laboració. (39)

Uns anys més endavant, el 1892, "La Publicidad" reprendrà l'actitud favorable a les posicions dels treballadors.

De fet és una constant en les cròniques encapçalades amb l'epígraf Movimiento obrero. Habitualment signades, les escrites des de Manresa, per M.F. y P. -Fius i Palà-, defensen el moviment obrer societari reformista, critiquen les colònies fabrils, mostren l'atur com el producte de la intransigència patronal, valoren positivament el recurs a les accions legals defensades per homes com Fontanals i Blavia -dirigents de les % C.V.-, mostren satisfacció pel caràcter ordenat de les manifestacions obreres a Manresa -encara que comencin a sorgir símptomes de desesperació-, critiquen les detencions arbitràries d'obrers i posen de manifest la interrelació entre duresa patronal i govern conservador.

Aquest és un aspecte important per entendre l'opció favorables a les posicions obreres del republicanisme con-

servador:

"La subida al poder del partido conservador ha dado nuevos alientos a los patronos, quienes, creyendo ver en el nuevo Gobierno un apoyo decidido en favor de sus intransigencias, han empezado á mostrarse más reacios á todo convenio, entrando súbitamente en el terreno de las represalias (...) (per tal d'evitar) la propaganda de la asociación obrera."

Aquesta idea no era nova. Ja el desembre del 1885 "El Eco Posibilista", veia la vaga iniciada per retalls de sous a la fàbrica d'Antoni Sedó i companyia com el resultat d'una maniobra dels industrials conservadors de la comarca contra la pujada al govern dels liberals.⁽⁴⁰⁾

Encara que contradictòries les dues anàlisis parteixen d'una mateixa raó de fons. Els patrons s'identifiquen amb els conservadors dinàstics en tant que defensen millor els seus interessos empresarials, i per la mateixa raó intenten fer la vida impossible als governs sagastins.

L'actitud respectuosa i comprensiva pel que fa a aquest tipus de conflictes tindria causes diferents: la necessitat d'oposar-se a Cánovas, la voluntat d'atreure's un electorat potencial que tenia clara tendència abstencionista, i la perspectiva de reconducció dels conflictes socials cap a terrenys menys perillosos.

Per sobre de totes aquestes causes immediates planaria una altra que les englobaria totes. Els republicans, i també els obrers, se n'adonen que els estan fent fora del joc polític i social; que la possibilitat d'accés dels sectors populars a la vida pública està sent magistralment escapçada per l'entrada al govern dels conservadors, els quals es converteixen en els encarregats de dur a la pràctica el recentment aconseguit sufragi universal.

En aquest sentit el paper jugat pels republicans du-

rant la vaga de Manresa no es pot considerar com un simple recolzament o bé instrumentalització posterior-sinó que tots els indicis semblen apuntar un clar protagonisme en l'origen del conflicte.

Nogensmenys, el fet que l'actitud expressada en conflictes com el de Manresa arribés a plantejar al possibilisme problemes polítics amb opcions dinàstiques no vol dir que les posicions reals fossin tan allunyades, especialment pel que fa al liberalisme reformista. El possibilisme defensa el moviment obrer estrictament reformista, allunyat de qualsevol pretensió no tan sols de transformació de les estructures socials, sinó també de les intervencions dels poder públics en els afers socio-econòmics i laborals. La més lleu referència a solucions revolucionàries era rebutjada basant-se en confuses raons d'eficàcia. "La Campana de Gràcia", pel maig del 1890, va sostenir una dura polèmica contra una publicació que podia ser perfectament "La Tramontana" -de fet tenien un públic lector potencial força compartit. En el curs de la polèmica "La Campana" sostindrà que radicalitzar la qüestió social per provocar la revolució és negatiu. Cal una postura evolucionista en política i en matèria social. La llibertat d'associació, d'imprensa, reunió i manifestació són les millors armes que pot tenir l'obrer per a la defensa dels seus interessos immediats.⁽⁴¹⁾

Veiem encara alguns exemples més d'aquesta postura.

Per l'octubre del 1892 es faciliten les planes de "La Publicidad" perquè surti una protesta feta per les víctimes d'accidents laborals. Sol·liciten a l'Ajuntament la creació d'un hospital per atendre els ferits en el treball. El diari reproduïx íntegrament el text. És una mane-

ra de fer costat a una reivindicació que entra dins de l'estratègia suggerida a les ratlles precedents.

Pel febrer del 1893 hi ha diverses cròniques de la situació a Manlleu i a tota la conca del Ter per la manca d'aigua; dificultat que motiva reduccions en l'activitat laboral de les fàbriques.

Però els problemes es concentren pel juliol del 1894. Hi ha dues vagues importants, una a Ripoll i l'altra a Sant Andreu. En la primera es vol posar de manifest que adopten una actitud equidistant, únicament favorable a la "raó". És per això que es reproduïxen a l'ensem els continguts de sengles cartes: una dels obrers i una altra d'un dels industrial implicats. També el diari intenta donar als seus treballs sobre el tema un aire harmonitzador, amb afirmacions com la següent:

"Entendemos por esto, que el Gobierno, los patronos y los obreros deberían estar siempre apercebidos para facilitar la solución de los conflictos conforme se presentaran, partiendo siempre del principio que el capital y el trabajo son dos factores que se completan, los cuales al desarrollarse armónicamente, no sólo producen elementos de riqueza en beneficio de ambos, si que también acrecientan la prosperidad general. Y por el contrario, cuando no viven en armonía, dejan de generar beneficios y ponen en peligro el orden social."

Pel que fa a la vaga d'adobadors de Sant Andreu, "La Publicidad" demanarà al Governador Civil, Sr. Larroca, que posi en llibertat els obrers detinguts. Afirma que no es pot detenir a la gent per fer ús d'un dret, com és el de la vaga. Però, a més, afegeix la necessitat que el Govern Civil intervingui com a mediador en el conflicte. (42)

Per la seva banda, els federals tindran també una clara actitud de suport a les posicions obreres en con-

flicte amb els interessos patronals.

Els federals sostenien generalment que el capital es limitava a amenaçar constantment els treballadors i a espantar-se només quan la classe obrera, amb motiu dels primers de maig, manifestava tota la seva potència.

Amb motiu del conflicte vaguístics del març del 1890 a Manresa, el que llavors era periòdic federal de la ciutat, "La Montaña", es va convertir en un instrument més d'extensió i cohesió del conflicte. Des de la convocatòria feta als "Traballadors de fàbrica de Manresa y sa comarca", a una reunió en nom de la Federació de Catalunya de les 3C.V. -el 9 de març-, fins a l'aparició de l'article titulat Victoria! -el 20 d'abril- el periòdic farà aquesta feina.

La convocatòria inicial, signada per Josep Blavia i Pau Brugueras, insistia que calia millorar la situació dins de les fàbriques, i per això era necessari superar l'indiferentisme obrer. La reunió, que va tractar tres punts (els nens menors de quinze anys que omplien les fàbriques, els agricultors explotats pels propietaris i que continuaven sense moure's, i la desproporció entre els salaris del pla de Barcelona i els de la muntanya) és vista per "La Montaña" com un èxit de les 3 C.V. i de tota la classe obrera manresana.

Quan el dia 23 de març publicuen una crònica de la reunió presidida pels mateixos dirigents obrers a l'Ate-neu, es posen implícitament al costat de les seves paraules que demanen prudència als treballadors davant les provocacions empresarials, i sostenen en altres informacions la justícia que acompanya als vaguistes de determinades

fàbriques en la reivindicació de noves tarifes de preus.

Al dirigent obrer Pau Brugueras el qualifiquen d'"el Wasington de los obreros de Manresa". I en analitzar la suposada victòria obrera del mes d'abril expressen amb entusiasme que "acaban de alcanzarla toda entera los obreros de Manresa.." i tots els obrers de Catalunya, ja que com aquests s'han solidaritzat de bon començament amb els de Manresa, la victòria també és seva. Enmig de tant entusiasme no s'oblida de lloar les Tres Clases de Vapor per la prudència observada en la direcció del conflicte.

Perquè, cal dir que els federals manresans no deixaran d'entendre que calia resoldre el problema per la via de la comprensió. D'una entesa que afavorís bàsicament els obrers, en tant que aquests eren els qui partien d'una pitjor situació inicial:

"Al obrero no pueden pedirle sacrificios, ha hecho tantos, que no pueden hacer más. El que debe hacerlos es el capital, conformándose con ganancias más reducidas que las que hasta ahora ha tenido y permitiendo que el bracero pueda salir del mísero estado en que vegeta, sin poder albergar en su seno la más pequeña esperanza para el día de mañana."(43)

De fet, aquest periòdic federal ja havia manifestat, anys abans, que si no donava més informació sobre l'estat de la classe obrera era per desconeixement de dades reals, concretes i certes. I va incitar tots els obrers a col·laborar amb "La Montaña" enviant informacions sobre la seva situació. Ja en aquells moments, març del 1887, va dir que defensaria l'obrer "mientras sea víctima de la explotación", al mateix temps que manifestava que aplaudiria el burgès que ajudés l'obrer a dur una existència més còmoda. Amb la vaga del 1890 podrà complir les seves promeses. (44)

També els federals barcelonins es feren ressò d'aquest mateix conflicte. Tenien molt clara la causa del conflicte:

"La huelga de los obreros manufactureros provocada por la conducta egoísta y proceder inhumano de los fabricantes de Manresa ha terminado."

Entenien que els obrers estaven en situació de súbdits i vasalls, i que "su redención ha de ser obra de ellos mismos"; en tot cas el partit federal ha de fer seva la causa del proletariat defensant que els obrers rebin el producte íntegre del seu treball i que s'arribi a "usufructuar" en profit de tots els grans instruments de producció.

Resulta clar que, aprofitant aquestes expressions de suport a les lluites obreres, l'esquerra federal intentava introduir en el partit uns punts estratègics, per a la solució de la qüestió social, força avançats.⁽⁴⁵⁾

Immediatament abans de l'esclat de la vaga general, el juliol del 1890, els federals mostraven ja cap a quin cantó s'orientaven els seus esforços, en denunciar les provocacions de què eren objecte els treballadors a moltes fàbriques per part dels empresaris i dels seus homes de confiança a l'empresa -provocacions que al seu entendre tenien una finalitat política. Un bon exemple és el cas d'un "mayordomo" que sembla va ofendre una treballadora que tenia al seu càrrec, i les agressions posteriors entre aquell i la treballadora i un altre obrer i obrera, germans d'ella.⁽⁴⁶⁾ No és un cas aïllat, sinó un entre molts d'altres que sovint no surten a la llum pública pel silenci de la premsa en general.

Quan esclata el conflicte, pel juliol, "La Avanzada" té molt clara la seva opinió dels fets: ha estat provocat pels patrons i per la ineficàcia del govern conservador. Al llarg de la vaga, a part del suport genèric a les posi-

cions obreres, es condemna la repressió policial a Barcelona, en les mobilitzacions de suport als obrers manresans i es declara culpable al Governador Civil: González Solesio.

També els federals manresans es posaren al costat del Centre local de societats obreres de Manresa amb motiu de la seva polèmica amb "El Obrero" i amb la Federació de les 3 C.V. per la manera en què aquesta actuà durant el conflicte -sense prou decisió, segons el Centre-. A "La Avanzada" sortiran també cartes de la Comissió de socors als vaguistes de Manresa indicant els llocs -societats de recistència barcelonines- on es podia anar per contribuir econòmicament al sosteniment material dels vaguistes. Després apareixeran relacions de les aportacions fetes.⁽⁴⁷⁾

És també aquesta una forma de col.laboració estreta entre la premsa republicana i els obrers quan aquests estaven en vaga. Les societats obreres presentaven al públic els estats de comptes de les caixes de solidaritat. Era una manera de propagar o mantenir el conflicte al mateix temps que s'intentava deixar constància de l'eficàcia de la solidaritat econòmica i de la correcció amb què es portava a terme. A més, ens serveix per comprovar com centres republicans i federals, o entitats laiques que formaven part d'un mateix entramat socio-polític prenién part activa en aquesta ajuda econòmica: el gener del 1893, en l'estat de comptes presentat per la Comissió d'Arts i Oficis, de Manresa, per la vaga de cintaires de cotó feta entre setembre i novembre de 1892, figura en un lloc important el Centre Federalista de Sabadell i un anomenat Centre Laic de Sallent. També deixaven constància de l'espai geo-

gràfic en el qual es movia aquesta solidaritat, que tot sovint era força extensa, i que presentava algunes vinculacions supracomarçals ben interessants com la dels obrers d'Osona i el Ripollès -conca del Ter- o els del Bages i el Vallès, amb la inclusió d'entitats representatives de la classe obrera del pla de Barcelona en els dos casos. (48)

També els republicans centralistes, seguidors de Salmerón, s'interessaren pels problemes concrets que es plantejaven a la classe obrera. Així mateix adoptaren l'actitud d'obrir subscripcions a favor d'obrers acomiadats en determinades vagues; però potser l'acció més significativa va córrer a càrrec del màxim dirigent del partit a nivell d'Estat.

L'any 1890, amb motiu de la vaga a la fàbrica del Sr. Pons, de Puigreig, l'empresa va despatxar i expulsar de les seves vivendes - propietat de l'empresa- alguns obrers. Era una lluita desigual, com reconeixia "El Centro":

"En una lucha tan desigual, mayormente en una colonia donde el amo parece ni más ni menos que un señor feudal..."

El recurs presentat pels obrers davant el Tribunal Suprem serà defensat per Nicolás Salmerón. Per què?

La Comissió del Centre Local de societats obreres de Manresa s'havia dirigit al Comité del P.R.C. a la mateixa ciutat per sol·licitar que intervingués prop de Salmerón. Antoni Horta i Camps, manresà i militant centralista, va fer gestions personals davant Salmerón i aquest envià una carta acceptant el cas dient que era poc menys que una obligació com a republicà defensar els obrers. "El Centro"

reproduïa la carta i intentava, lògicament, treure'n el màxim de fruit possible:

"Lean, lean nuestros lectores y se convencerán de lo mucho que ha hecho y está dispuesto á hacer el señor Salmerón en favor de la clase obrera y en pró siempre de la razón y de la justicia, con mayor motivo si es débil el que lo necesita. Todos los correligionarios y la clase obrera en general le agradecerán en el alma sus trabajos en pró de la justicia y contra el despotismo capitalista.."

Quan, un any més tard, l'èxit acompanyi la gestió de Salmerón, es tornaren a repetir el mateix tipus de comentaris. Però els seus ecos aviat s'apagaren. (49)

També cal destacar en el centralisme el paper ja comentat de Salas Anton, algunes de les reflexions teòriques del qual intenta lligar-les amb fets concrets de l'experiència de lluita de la classe obrera.

Altres sectors republicans també donaren suport a les reivindicacions obreres, i per mecanismes molt similars als emprats en els casos anteriors.

Per exemple, les forces organitzades al voltant de Fusió Republicana, ja en els darrers anys del segle.

"El Demócrata", setmanari mataroní, analitzava les causes per les quals els obrers de Calella estaven en vaga. Els fabricants, explicava, volien reduir entre un 25 i un 30% els jornals, adduint que la pèrdua dels mercats de Cuba i Filipines obligava les indústries catalanes del sector tèxtil a competir en altres mercats estrangers, europeus. I, per fer possible la presència competitiva dels teixits catalans calia abaratir el preu de la mà d'obra.

Davant d'això, l'òrgan mataroní de la Fusió no dubta de declarar que la vaga era justa. I, encara més, recomanava als obrers de Mataró que donessin suport als seus

companys de Calella.

Sense tanta concreció, però per això mateix amb un grau de radicalitat verbal més gran, s'expressava la premsa fusionista de Terrassa més endavant. Observava l'existència, ja l'any 1900, d'una revitalització de l'agitació obrera, dels seus actes públics, de les vagues, ... I deia:

"...nos limitaremos á consignar el hecho que queda apuntado, y á significar nuestras simpatías por el movimiento y solidaridad obreros que se exteriorizan."(50)

Altres òrgans unitaris de la premsa republicana feien feines similars a les descrites: reproducció de crides a participar en vagues, publicació de llistes de subscripcions de suport, etc.

I, moltes vegades, ho feien amb notable eficàcia, perquè per la seva condició d'unitaris arribaven a sectors socials més amplis i no trobaven tants obstacles per a estar presents en els locals de tota mena d'associacions, cercles i ateneus. (51)

Un cas apart és el dels periòdics que sorgiren com a obrers-democràtics o obrers-republicans. És a dir, diaris o setmanaris que, declarant-se políticament republicans, sorgien de nuclis obreristes o amb voluntat de convertir la classe obrera en la base social sobre la qual sostenir la seva opció política. Acostumen a sortir entre els anys 1899 i 1900 i són un reflex de les transformacions que es vivien en el panorama polític català. Transformacions que, no ho oblidem, anirien a parar al lerrouxisme.

Aquests periòdics donaven a les seves planes una forta coloració obrerista i els apartats dedicats als conflic-

tes existent eren importants: la recuperació de la demanda de les vuit hores per part dels paletes, amb vagues de mesos reivindicant-les; la vaga general del 1902 i la intervenció al Congrés de Lerroux; accidents laborals d'importància que costaven la vida a centenars d'obriers -com el de la fàbrica del Pont de Vilumara pel gener del 1902-; la defensa que va fer Emili Junoy de la Societat de Paletes de Sant Feliu de Guixols durant un judici per coaccions, i aspectes més estrictament polítics -com la protesta de les societats obreres i del Centre Republicà de Manresa per les paraules de Nocedal sobre el primer de maig, l'any 1902 -són alguns dels exemples destacats. (52)

Per cloure aquestes ratlles voldria parlar d'un aspecte que completa la visió del suport donat per les entitats republicanes al moviment obrer en els seus conflictes quotidians. Queda clar que en determinats moments aquests conflictes arribaven als tribunals de justícia. Com en els casos citats de Junoy i Salmerón, foren els republicans qui sostingueren aquests obrers enfrontats a una màquina judicial poderosa i incomprensible que conduïa molt sovint a la presó.

L'acció dels advocats s'acompanyava d'accions de protesta al darrera.

El gener del 1889 hi ha diverses manifestacions de solidaritat amb uns obrers empresonats a Terrassa, acusats de petardistes. En aquestes manifestacions participen entitats obreres com el Centre Familiar Obrer i la Societat d'Obrers Tipògrafs, de caràcter llibertari, al costat del Círcol Democràtic Federalista de Sabadell. I, quan a mitjans de febrer obtenen la llibertat, a la vet-

llada improvisada que s'organitza per celebrar-ho inter-venen Josep Lluñas -que felicita "als obrers de Tarrasa per la victòria obtinguda contra'l capital, ja que no's tractava allí d'un petardo, sino d'anular á la classe obrera"- , i Salas Anton en la seva condició d'"advocat defensor dels deu primers obrers presos", qui recomana als obrers seguir per la mateixa línia d'actuació. (53)

Quan les gestions eren iniciades i capitalitzades per la dreta republicana, com en el cas que protagonitzà el Centre Republicà Governamental, el setembre del 1892, prop de l'Ajuntament de Barcelona i traslladades per aquest prop del Consell de Ministres en favor de l'indult per als obrers calderers de Sant Martí condemnats feia poc, llavors el final era notablement diferent.

L'indult demanat en les gestions fetes arriba i es dona a conèixer al Cercle governamental del carrer Portaferrissa, 13. Afecta als obrers Lluís Vilanova Bertran, Josep Escarsell Codina, Enric Virós Fon, Salvador Vidal Martínez i Josep Ferrer Font.

L'acabament del procés no passarà ara per la realització de mítings radicals:

"Los cinco obreros caldereros que fueron condenados por el Consejo de Guerra y que han sido comprendidos en el indulto concedido por las fiestas del Centenario, visitaron ayer, acompañados del Concejal Sr. Massó y de los Sres. González y Pamiás, al Capitán general, al obispo de la diócesis, al gobernador civil y al Sr. Porcar y Tió, para darles las gracias por las gestiones que practicaron en su favor." (54)

El mateix diari possibilista sortirà diverses vegades, amb les mateixes característiques, en defensa d'obers detinguts, encara que la seva voluntat d'"equidistància" el portava a reconèixer, com en el cas de les detencions a

Sabadell de paletes en vaga acusats de coacció efectuada sobre els treballadors de l'obra de la fàbrica de Josep Buxó i fill, que a vegades no deixaven els obrers de merèixer-s'ho. (55)

Els llibertaris, no ja com a treballadors, sinó com a corrent socialista organitzada, no deixaven tampoc de recórrer als republicans per sortir-se de determinats tràngols legals. Vegi's per exemple el cas de "La Tramontana". Encara que això els comportés conflictes amb els membres del partit socialista, com en el cas de l'anunci fet pel periòdic dirigit per Lluçs de la defensa que d'aquest efectuaría Salmerón davant el Tribunal Suprem d'un recurs de cassació interposat contra una sentència condemnatòria de l'Audiència de Barcelona.

"La Guerra Social" s'hi va ficar. No és estrany, car els socialistes catalans ja havien tingut -al marge de consideracions ideològiques- alguns conflictes concrets amb els republicans amb motiu de vagues obreres. Per exemple a la vaga de Manresa de l'estiu de 1897, "La República Social", de Mataró, criticà les calúmnies sorgides respecte de la direcció de la vaga per dos diaris republicans:

"Pero lo que ciertamente lamentamos, lo que anotamos para que sirva de enseñanza á los trabajadores, es que son dos periódicos republicanos los que defienden la rapacidad de los Sres. Serra y Bertrand y condenan cínicamente la rebeldía de los obreros que no se dejan explotar tanto como el burgués quiere. Los dos periódicos republicanos son "La Publicidad" de Barcelona y el "Diario de Avisos" de Manresa." (56)

Aquest cas de denúncia del procés contrari a l'indicat en les ratlles precedents no deixa d'ésser una excepció significativa -encara que parteixi dels socialistes marxistes. No invalida, al meu entendre, la idea que els

republicans òperaren sempre amb un grau de simpatia notable davant les lluites obreres, sobretot els federals i, en menor mesura, els centralistes, encara que la dreta republicana cerqués una imatge d'equilibri o neutralitat.

III.B.3. Les repercussions del procés de Montjuïc en les relacions entre republicans i moviment obrer.

No pretenem tractar aquí el procés de Montjuïc extensament, ni tan sols de les repercussions que va tenir en l'evolució de les posicions polítiques del republicanisme català en tota la seva extensió; només volem centrar-nos en la incidència que suposà en les relacions del republicanisme amb l'obrerisme i en la defensa dels primers de les posicions obreres.

Recordem, en primer lloc, que el procés de Montjuïc motivat directament per l'atemptat a la processó del Corpus -ahora que per les repercussions que el conflicte colonial tenien ja a la Península- no va provocar d'entrada una reacció contundent. La por, la inhibició per diferències ideològiques, va fer que amplis sectors republicans se'n desentenguessin inicialment. Adhuc els qui tenien alguns dels seus militants significats empresonats a les Dressanes.

De fet foren els esdeveniments originats durant les investigacions, que sortiren a la llum pública amb motiu dels judicis, així com les condemnes a mort, els que motivaren una reacció dirigida cap a la revisió del procés de Montjuïc. Fou llavors, cap a començaments del 1898, quan els republicans fan costat, decididament, a l'empresa d'impugnació del procés i dels seus resultats. Cal recor-

dar-ho així. La reacció no fou immediata.

De tota manera, quan pel febrer del 1898 es comencen a convocar actes i manifestacions, la participació dels republicans va ser molt important.

A Barcelona, la primera setmana de febrer d'aquell any, es va produir una reunió a la societat "El Siglo XX" per protestar contra els fets de Montjuïc. Hi va haver representacions republicanes, federals, obreristes, lliurepensadores, de col·legis laics, espiritistes, i moltes individualitats republicanes de diversos matisos i socialistes. La conjunció de tots els sectors populars té lloc de nou. I si no va haver-hi anarquistes fou perquè la policia impedi l'entrada a l'acte a qualsevol obrer sospitós de ser-ho.

En relació a aquest acte cal destacar-ne els convocants: Joventut Republicana, Joventut Federal Propagandista i Associació Escolar Liberal. Totes, organitzacions juvenils influïdes o directament vinculades al republicanisme. (57)

El dia 12 de febrer apareix a "La Publicidad" una crida dirigida Al Pueblo de Barcelona en la qual se'l convoca a una manifestació de protesta pels fets de Montjuïc. En la relació d'entitats, centres, periòdics, organitzacions, ..., trobem una molt representativa presència republicana.

Entre els diaris i revistes, catorze en total, n'hi havia vuit de caràcter estrictament republicà, però és que al costat figuraven publicacions de sentit lliurepensador o maçònic -sis- de marcades influències republicanes. En definitiva, tots els diaris i revistes convocants, directament o indirecta, tenien relació amb els ambients republicans. Pel que fa als centres polítics republicans -comp-

tant centres, cercles, comitès i casinos- en trobem tretze de federals, vuit de progressistes, quatre de Fusió Republicana i onze d'Unió Republicana i d'altres. Entre les organitzacions juvenils tres, de sis, eren joventuts republicanes, i les altres tres eren d'estudiants liberals de diverses facultats molt possiblement influenciades pels republicans. De les entitats corals signants, tres, n'hi havia una -el Cor Federal- de caràcter republicà. Lògicament entre els centres lliurepensadors, feministes i d'altra mena, trobem molts dels quals tenim constància dels estrets lligams mantinguts amb la vida política republicana: Col·legi laic Colom, Associació Progressiva Femenina, Centre Democràtic de Foment i "Recreo" de l'Esquerra de l'Eixample, Centre El Arte de la Sastrería,....

Si ens limitem, però, a les organitzacions que portaven l'etiqueta republicana en la seva denominació i els hi afegim els diaris estrictament republicans, trobem que de cent nou entitats signants, quaranta-vuit eren estrictament republicanes, xifra que representa un 44% del total; i repetim que això sense comptar societats molt clarament influïdes pels republicans. Si les incloguéssim superariem fàcilment el 50% de les entitats convocants.

Aquesta presència és encara més destacable si veiem que d'entitats socialistes, seguint els mateixos criteris estrets n'hi havia tres de polítiques i la representació de la U.G.T. el que dona un percentatge d'un 3.7%.

Aquests valors són força relatius, però ens donen una idea de la importància de la presència republicana en les agitacions populars de finals de segle, i de la connexió d'aquestes amb els conflictes i interessos de la classe obrera. (58)

A Mataró, en les mateixes dates es va fer una manifestació unitària amb el mateix objectiu. Les entitats convocants són disset. I entre elles trobem dos diaris republicans i dues organitzacions de la mateixa significació. Pràcticament a totes les localitats catalanes on va haver-hi agitació per la revisió del procés de Montjuïc veuríem el mateix fenomen. (59)

La presentació de l'anomenada Candidatura de Justícia -sorgida en el marc de la campanya revisionista- va atreure moltes més simpaties entre els federals catalans de les que fins ara s'havien volgut trobar. Va comportar un apropament més intens entre republicans i obrers.

El 19 de març del 1898, "La Autonomía" publicava un article del seu director, Francisco Pi y Arsuaga: ¡Bien por los obreros!. En ell es parla de la candidatura obrera creada per incidir en la campanya de revisió del procés. L'autor exalta el fet que els obrers surtin de la seva indiferència política. I s'alegra que cerquin els seus candidats en el partit republicà: al costat de Pere Coromines, es presenten per Barcelona Salas Anton i Pi i Margall.

En el mateix número de "La Autonomía", es publicà un manifest, el dels obrers d'aquesta candidatura. El manifest és signat per la Comissió Electoral Obrera de la Candidatura de Justícia que, per cert, té el mateix domicili que el periòdic federal.

Aquesta coincidència de local no és casual. Quan la setmana següent "La Autonomía" continuï cridant a participar en les eleccions defensant la candidatura, concreta ja una relació de centres de reunió electoral. Trobem locals a tots els districtes de Barcelona.

Al costat del local del Centre Obrer Instructiu del Ram d'Ebenisteria o del Centre de Serrallers, trobem el local de la Lliga Federal del districte de l'Institut, o del Casino Federal. Als districte d'Universitat, Hostafrancs i Poble Sec són els casinos republicans els locals ressenyats com a locals per a l'acció electoral. Hi ha doncs una clara combinació darrera de la candidatura: obrers i republicans. (60)

Si bé els federals estaven animosament al costat de la candidatura revisionista, la dreta republicana, que no renunciava a tenir el seu paper dins l'agitació del moment, aviat va reaccionar negativament davant l'aparició d'aquesta alternativa electoral que alterava el funcionament clàssic de les candidatures polítiques sorgides de les forces del republicanisme organitzat. "La Publicidad" en especial va ser molt dura amb la nova candidatura. Deia que havent-hi dos partits -Fusió i partit federal- són aquests, i no els independents o "El Diluvio", els que han de presentar candidats:

"La senda por la cual han de discurrir los partidos republicanos está perfectamente trazada; con la fusión los que á ella se han adherido; con la federación los federales; todos hacia su objetivo respectivo, sin combatirnos y sin confundirnos."

Malgrat tot, la repercussió dins de les files del fusionisme republicà de la nova candidatura, encara que molt petit, és constatable.

Quan pel març es facin les votacions internes al Cercle de Fusió Republicana, a Barcelona, per escollir els candidats a Diputats a Corts que presentaria el partit per aquesta circumscripció, dos dels candidats revisionistes obtenen alguns, pocs, vots entre els militants fusionistes.

Joan Sol i Ortega	873	vots
Tiberio Ávila	847	"
Emili Junoy	777	"
F. Pi i Margall	39	"
Odón de Buen	36	"
Pere Coromines	16	"

Amb dos vots Coromines, Serraclara i Puig, i amb un vot Codina, Ciurana, Pedret, Rigola, Saperà, Brunet, Roqué, Eusebi Corominas, Passarell, Escudé, Serra i Clarà.

Evidentment la gran diferència de vots resulta prou significativa. Els tres primers, candidats oficials, són els que obtenen, amb diferència sobre els altres, la conformitat de la militància fusionista. Però no són gens menyspreables els setze -o disset- vots obtinguts per Pere Coromines, significatius pel que fa a l'existència de petits sectors dins del fusionisme disposats a donar suport a la candidatura revisionista.

La mateixa direcció fusionista sembla donar molta més importància a aquest fet del que el valor numèric dels vots donaria a entendre. És en aquest sentit que s'entén la campanya menada per "La Publicidad", encaminada a demostrar que no tots els obrers barcelonins donaven suport als "revisionistes". Ho fa destacant la presència d'obrers en els mítings electorals de Fusió Republicana i reproduint a les seves planes textos com la carta de Ramon Fontanals i Pere Elies, president i secretari respectivament de les Tres Classes de Vapor, que afirmen no donar suport a la Candidatura de Justícia. (61)

Un cop passades les eleccions, i durant tot l'any 1899, seguirà la mateixa situació en relació a la necessitat de revisió del procés. Actes conjunts de federals i fusionistes amb societats obreres, articles i manifestos, contribuïren a mantenir aquesta proximitat.

No mancaren, però, alguns incidents entre forces republicanes pel protagonisme que els federals volien tenir en l'agitació revisionista, però no afecten a la visió d'aquesta lluita com un punt més de contacte dels republicans amb la lluita quotidiana de la classe obrera catalana a finals del segle XIX.⁽⁶²⁾

III.B.4. Altres motius de posicionament republicà davant conflictes obrers.

Dos aspectes ben diferents tractem tot seguit. Un afecta a la dinàmica dels conflictes socials i l'altre a un element complex de la problemàtica obrera a Catalunya, no sempre suficientment tingut en compte pels republicans.

Els republicans denunciaren sovint la repressió que els aparells coercitius de l'Estat exercien sobre els treballadors en vaga.

Paral·lelament trobem condemnes a la utilització del sometent contra els vaguistes. Hi ha, certament, entre els republicans el temor que aquest cos esdevingui, sota la direcció d'elements conservadors, un instrument de repressió al servei de la patronal. El temor rau tant en la injustícia que suposaria com en el fet que es traslladaria, d'aquesta manera, al cos de la societat una mena de guerra interna que podria provocar respostes violentes per part de la classe obrera.

En aquest sentit resultà ser una visió anticipadora dels esdeveniments ocorreguts amb el moviment obrer català dels anys vint del nostre segle.

Per acabar, l'anàlisi feta pels republicans del problema de les colònies fabrils no és sempre gaire brillant.

Es limiten a dir esporàdicament:

"Combatir á las colonias fabriles no solo es defender la libertad del obrero, sino favorecer la riqueza de nuestro pueblo."

Alguna vegada s'acolliren alternatives que tenien un caràcter utòpic i que sorgien dels medis obreristes. Com quan al local del Centre Republicà Democràtic de la vila de Gràcia es va reunir una junta organitzadora de la "colònia obrera model" de la qual no tindrem cap més notícia.

En realitat el tema de les colònies fabrils sorgia només quan tenien lloc greus conflictes a les conques fluvials. Llavors es procedia a la descripció del funcionament d'aquest "absurdo privilegio". Els privilegis, les limitacions al lliure comerç i les relacions socials de caràcter feudal que s'establien entre fabricants i obrers eren els temes reiteratius.

Destaca també el fet que la major part de les referències al tema sorgeixin de medis situats a les mateixes comarques esmentades. Segurament per això mateix, malgrat ésser un tema central en la problemàtica de la classe treballadora catalana, no tingui entre els republicans un ressò tan ample com d'altres en tingueren. (63)

III.C. Republicans i camperols.

Com escrigué Albert Balcells, ja fa uns anys, la situació del camp català en el període que estudiem no era pas falaguera. Entre 1878 i 1895 varen quedar destruïts els ceps catalans, essent el Priorat la darrera comarca afectada. I, entre 1892 i 1896, les exportacions de vi es reduïren a la meitat de les dels anys 1887-1891, al mateix temps que els preus baixaven entre un 30 i un 40%. Això es produïa sota un sistema polític -la Restauració- en el qual va tenir lloc una fortíssima reacció dels propietaris en el sentit d'una reducció i limitació dels temps de contracte.

Com diu Andreu Mayayo:

"La resposta de les classes dominants a la crisi agrària fou traslladar els estralls de la crisi als pagesos, oferint-los la replantació de les vinyes amb uns contractes de parceria en condicions humiliants."(64)

Tanmateix, existeix entre els mateixos republicans la consciència d'un buit real en l'elaboració d'alternatives al problema del camp. Les seves alternatives, bàsicament centrades en el terreny polític, arribaven sobretot a les classes populars urbanes, però de manera freqüent s'oblidaven dels treballadors agrícoles.

Quan E. Navarro escriu el seu llibre, l'any 1915, no pot fer res més que destacar que

"Dada la escasa atención que prestan los directores del republicanismo a la política que llamamos rural, los elementos que la impulsan se desenvuelven en muy modesta esfera."(65)

Dels centenars de republicans citats a la seva obra, pocs trobem relacionats amb la política del camp, encara

que són molts els nascuts en pobles o capitals comarcals marcadament rurals.

En són quatre els republicans "agraris" més significats per Navarro: Nicolás Juncosa Sabaté, Pere J. Llorç Santacana, José Mestres Miquel i Pere Torró Pujol. Els dos primers amb clara militància federal i els altres, republicans sense adjectivació. Pel que fa a la localització geogràfica, els tres primers centren la seva activitat a les comarques tarragonines, mentre que el darrer al Baix Empordà.

Quin és el tipus d'activitat que els atribueix Navarro? Bàsicament la creació de sindicats agrícoles, societats d'ajuda mútua; actuació en organismes oficials, com les cambres agrícoles, i el foment científic dels conreus, com a propagandistes.⁽⁶⁶⁾

Altres fonts ens permeten ampliar aquesta nòmina de republicans vinculats al món agrari.

El notable treball d'Andreu Mayayo sobre el cooperativisme a la conca de Barberà, en els seus inicis, posa de manifest la tasca menada per Joan Esplugas i Moncusí. Aquest propietari rural, d'orientació política progressista-republicana, arriba, en la seva línia de defensar les reivindicacions dels pagesos, a donar suport a la vaga que, al voltant dels contractes de conreu, començà a mitjans de desembre del 1894 i es prolongà durant l'any 1895.

També un nombre prou significatiu de republicans, federals sobretot, tingueren al llarg de la seva vida un moment o altre en el qual estudiaren algun aspecte de la realitat agrària catalana. Podem citar aquí l'ampli treball de Roig i Armengol -Memòria acompanyatòria al Mapa

Regional Vinícola de la Província de Barcelona- que inclou, a part de les dades estadístiques de la producció de vins per comarques, apartats sobre les malalties dels ceps -incloent-hi la fil.loxera- i maneres de tractar-les -inclosa la substitució dels ceps del país per ceps americans. L'obra que fonamenta la seva raó de ser en "el caràcter agrari de la pàtria", tindrà dues finalitats declarades:

"Es lo primer, donar á coneixer al comerç general, així des extranger com del pays, la verdadera importancia de nostra producció vinícola, á fi de fomentar lo tráfico promovent la concurrencia de compradors á nostres mercats; y'l segon dels citats objectes consisteix, en destruir en lo que cap las contrarietats de tota classe que l'estant agobiant."

Esmentem també una memòria presentada l'any 1888 en un certamen literari-científic que tingué lloc a Figueres. La memòria pretenia mostrar els camins pels quals l'agricultura empordanesa podria sortir de la situació d'empobriment en què es trobava. L'autor era un conegut militant federal: Joan Tutau. Per la claredat de les alternatives donades a la crisi resulta una peça clau per al moment en què parlem de les alternatives republicanes al problema agrari català.

Si més no aquests dos noms -Roig Armengol i Tutau- s'haurien d'afegir als citats anteriorment. I, encara podríem destacar la participació d'Eduard Vidal i Valenciano i Ramon Codina Länglin al Congrés Vitícola de Sant Sadurní d'Anoia, del 19 de maig de 1898. Fet que ens deixa veure l'interès, ni que sigui esporàdic, amb que d'altres personalitats republicanes, analitzaven la qüestió agrària.

Serà en el Congrés de Sant Sadurní, el mateix Vidal i

Valenciano qui proposarà que el congrés tingués continuïtat, tot assenyalant Reus com la localitat on podria celebrar-se l'any següent. (67)

En tot cas la relació feta significa una representació més aviat minsa, que si bé no es pot interpretar directament com una manca d'implantació republicana a les zones rurals de Catalunya, sí que deixa clara la menor importància relativa del camp com a espai de projecció dels polítics republicans.

De fet, de l'extensió dels centres republicans a zones estrictament rurals en tenim proves concloents.

És el partit federal el que tenia una xarxa de comitès més important, de tal manera que es ramificava per les principals comarques agrícoles catalanes, concretant-se, endemés, en petites localitats.

Hi ha algunes comarques especialment significatives.

A l'Anoia, a part del Centre Federal d'Igualada, trobem comitès i/o centres federals a Capellades, Carme, Copons, La Llacuna, Odena, Orpí, La Pobla de Claramunt i Vilanova del Camí.

Al Baix Urgell trobem comitès a les localitats d'Anglesola, Sant Martí de Maldà, i Vilagrassa, a part de Tàrraga.

Però, potser el cas més espectacular és el de les comarques del Penedès. Allí, entre els anys 1891, 1892 i 1893 -coincidint, doncs, amb els moments àlgids de l'agitació rabassaire- es crearan centres o comitès federalistes a Avinyonet, Les Cabanyes, Canyelles, La Granada, Olèrdola, El Pla del Penedès, Puigdàlber, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Martí Sarroca, Sant Pere de Ribes, Santa Fe del Penedès, Subirats -amb un centre a Lavern i un altre a Sant

Pau d'Ordal-, Torrelles de Foix, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú i Vilobí. De fet, aquests són els centres registrats al Govern Civil de la província de Barcelona, potser encara foren més els que existiren en un moment o altre. De totes maneres és força significatiu, per constatar la gran implantació del federalisme en aquesta zona, que alguns dels municipis citats tinguessin unes extensions reduïdíssimes: Santa Fe, 3,48 km²; Les Cabanyes, 1.19 km²; i Puigdàlber, 0.40 km².

Però, a més de les organitzacions normals del partit, els federals comptaran amb el control d'algunes organitzacions agrícoles específiques, que com a tals participaran en assemblees federals, com la denominada Agricultors, de Rodanyà, a l'Alt Camp; o la Federació d'Agricultors, de Sant Cugat del Vallès, que les trobem relacionades dins les entitats que participen a l'Assemblea Federal de març del 1900.⁽⁶⁸⁾

Aquest notable organització republicana federal a les comarques agrícoles de Catalunya contrasta amb la minsa presència de possibilistes i progressistes, i encara menys de centralistes, a les comarques. És més, quan aquests corrents republicans tenien organitzacions comarcals, aquestes es trobaven a les capitals comarcals quasi exclusivament. Per exemple, a Igualada, Vic, Mataró, La Bisbal o Sabadell, on podien articular al seu voltant sectors socials més amplis, des de la petita burgesia local fins als nuclis obrers o artesanals.

Queda clar, doncs, que només els federals semblen voler, o poder, tenir una presència organitzada activa dins de les zones rurals, i entre els seus sectors populars. Això ve confirmat perquè els federals foren els únics que

amb certa consistència intentaren configurar una alternativa a la situació del camp català i espanyol.

Abans d'entrar en l'anàlisi dels programes republicans per al camp cal dir que tots ells partien d'una visió molt determinada del camp. Una visió de la que és un bon exemple la poesia titulada El labrador, escrita per J.E. Lladó Figuerola i incorporada a la primera manifestació escrita del republicanisme durant la Restauració: El Libro del Ciudadano. El que diu pot considerar-se, en conseqüència, com la visió republicana dels problemes del camp.

Composada per vint-i-una estrofes de quatre versos, les tretze primeres es limiten a descriure en termes extremament bucòlics la vida al camp. Només algunes referències al treball del camperol com a bàsic per al manteniment material de la resta de la societat, i a l'oblit en el qual es produeix. Tanmateix aquestes referències no trenquen mai el fil d'una descripció idíl·lica del camp i dels treballs amb ell relacionats.

La idea que, malgrat ser l'agricultor qui més contribueix a la riquesa de la societat i qui menys guanys rep, o, en paraules utilitzades pels republicans el fet que

"El labrador, es tenido por el ser más despreciable de nuestra sociedad y tratado sin consideración alguna."

és una idea que s'anirà repetint al llarg de la dècada i en les més variades posicions ideològiques del republicanisme català.

Les darreres vuit estrofes del poema comentat, canvien de to. Passen a parlar dels problemes de l'agricultor i de les alternatives que se li plantegen. A banda de

l'oblit en què la societat té al camperol, els problemes es resumeixen en una sola estrofa:

"Los frutos de la tierra la usura le arrebató,
sus más robustos hijos la quinta le llevó,
y sobre las primicias del suelo que cultiva
el fisco despiadado sus manos estendió."

La usura, l'exèrcit i la pressió fiscal són els tres mal directes que enterboleixen la visió de la vida del camperol. La solució no pot ser més vaga. Vindrà un dia, diu l'autor, que "el sol de la justicia" ho arreglarà tot: la usura, les quintes i els impostos. L'agricultor podrà treballar la terra en llibertat, emparant-se en "La asociación y el banco". Dos organismes que podran treure el camperol de l'opressió de la usura.

El final del poema resulta clarificador. Ve a dir que totes aquestes solucions són difícils de dur a terme de manera immediata. Són il.lusions, ara per ara; i, conclou:

"Mas pongo á tu servicio mi oscura inteligencia
y en tanto que el progreso te envía un redentor,
á Dios nuestras plegarias alcemos siempre unidos
en dulces esperanzas y en infinito amor."

No hi ha gaire diferència entre el contingut final del poema republicà i les possibles intervencions que el pagès havia de patir per part del capellà del poble. La diferència rau en què la resignació és per als republicans l'espera d'un progrés que ha de venir de fora de la societat rural, d'un redemptor que tenia un nom: la República. Però, insistim, la mateixa passivitat davant la problemàtica de cada dia, i poques solucions de caràcter cooperatiu i mutualista; un camp, d'altra banda, que podia cobrir si s'ho proposava- amb més efectivitat la pròpia Església.

Com veurem tot seguit els republicans, ja en els anys

noranta, varen avançar en l'impuls de l'associacionisme obrer. Però estarà tothora vigent un element d'aquest vell poema del 1877: la solució dels problemes del camp no sorgirà principalment del mateix camp. Serà a la ciutat, amb les transformacions polítiques que des d'allí es podien arribar a aconseguir, on naixerà el moviment emancipatori que acabarà per millorar les condicions de vida del camperolat català. (69)

Passant a comentar els programes republicans en els apartats o referències a la qüestió agrària, començarem per dir que els progressistes i els centralistes, des dels temps en què constituïen una sola força, sota la denominació de Partit republicà reformista, semblaven haver oblidat qualsevol referència que no fos circumstancial al problema agrari.

En el programa del partit esmentat, s'havia plantejat la solució del problema agrari en el sentit d'ampliar la propietat o l'usdefruit de la terra al nombre més gran possible de camperols que no en posseïen. En principi es pensava en utilitzar per a aquest fi els béns nacionals, concedint-los a cens, i anunciant, de manera força tímida, possibles accions en contra de la gran propietat rural, consolidada en els processos desamortitzadors:

"Revisión, mediante reclamación e investigación justificada, de las adquisiciones por desamortización."

Declaració de béns nacionals de les terres ermes, reforma de les lleis de "señoríos" i reforma de les lleis de "foros", a Galícia, i de rabassa morta en benefici del masover, eren mesures concretes que contemplava el pla d'acció del partit republicà reformista en matèria agrària.

Tot això anava acompanyat de propostes de creació de bancs agrícoles que facilitessin crèdit barat a les explotacions agrícoles petites i mitjanes. No es tracta d'un plantejament global que cerqui la solució al problema de la fam de terres tot projectant una reestructuració radical de la propietat de la terra, però sí que constitueix un programa moderat i prou imprecís com per omplir un buit, en un dels problemes bàsics de l'Espanya contemporània. (70)

Els centralistes, un cop inicien el seu camí en solitari, separats ja dels zorrillistes, accentuaran una mica la seva preocupació per la problemàtica del camp, defensant la idea que els productes de la terra fossin per a qui la treballa; creient que, d'aquesta manera, es donava el primer pas a la consecució d'un anivellament més gran entre les fortunes personals.

A vegades, en aquesta línia d'argumentació, arribaven a oposar, amb tons radicals, la legalitat de la possessió del fruit del propi treball a l'expropiació dels béns de tothom que suposa la propietat exclusiva de la terra:

"El obrero tiene un indisputable y necesario derecho al producto de su tarea, pero nadie absolutamente nadie lo tiene ni puede tenerlo sobre el pedazo de tierra en que trabaja. La posesión exclusiva es todo lo que el hombre puede adquirir; la propiedad del mundo no, porque esa nadie la tuvo.

Comprendemos que no es moralmente posible hacer iguales todas las fortunas, pero sí es muy fácil impedir que un hombre se apropie de una parte del trabajo de otro, y eso se consigue no permitiendo que ningún hombre se apodere de más tierra de la que puede trabajar."

Per avançar en aquest sentit, caldrà una nova legislació basada en el treball. Cal que un propietari cobri arrendaments mentre aquests corresponguin a l'amortització del capital invertit i dels interessos. Després d'això

l'arrendament és un robatori.

En darrer terme, els centralistes manifestaran, en determinats districtes electorals, un més gran interès per la participació política dels treballadors del camp -identificant-los amb els obrers fabrils quant a les condicions de vida. (71)

Per la seva banda els possibilistes observen el problema des d'una perspectiva significativament diferent. Ells veuen la necessitat d'ampliar la seva influència entre la "massa neutra", que no era altra cosa que les classes mitjanes. Per tant, els sectors populars del camperolat els interessaven relativament poc. El que sí els preocuparà serà, en general, la problemàtica de l'agricultura, ja que el camp serà considerat com la base més genuïna de la riquesa nacional, no tan sols pels possibilistes, sinó en general per tots els republicans.

Per als possibilistes, però, la perspectiva de solució dels problemes és diferent. Es tracta més d'evitar la pauperització dels petits i mitjans propietaris, que no d'estendre la propietat o l'usdefruit de la terra. Per tant el problema central, diuen, és el de la usura. Problema que té una solució relativament fàcil: la creació de Bancs agrícoles, sindicats, montepios, caixes d'estalvi i crèdit organitzades, dirigides i administrades pels mateixos agricultors.

L'any 1895, amb motiu dels rumors sobre la creació d'un banc de crèdit per cobrir les demandes que d'aquest es produïssin dins l'exèrcit, "La Campana de Gràcia", feia el següent comentari:

"Sèriament se tracta de la creació de un Banc Militar ab l'idea de combatre l'usura exercida en detriment dels oficials de l'exèrcit. Lo Banc estarà baix la protecció del govern.

En cambi aque'x mateix govern no's recorda may de crear banchs agrícolas, ab l'idea de sostreure als pobles pagesos á la plaga de l'usura que'ls escanya tirantlos á la miseria."

L'Estat caldria que es limités a recolzar i impulsar aquest tipus d'iniciatives.

De fet, els possibilistes catalans es limitaven a recollir en aquest terreny les directrius o consells dirigits per Castelar als camperols, etiquetats d"esclavo(s) de la sociedad", a qui, després de constatar la vella idea que la "quinta le arranca sus hijos, la usura sus frutos", deia:

"Pero no te desconsueles ¡Pobre labrador! vendrán días mejores, en que la República matará la usura, dándote Bancos agrícolas para liberarte de su probiosa servidumbre; el derecho resplandeciendo como una estrella sobre su frente, endulzará tus días; la asociación te proporcionará máquinas que te ayuden á domeñar la naturaleza; la libertad, lejos de arrancarte tus productos, te hará reproducir en creces y largueza tus tributos.."

El caràcter dels plantejaments possibilistes s'acaba d'aclarir si tenim en compte que a les planes de "La Publicidad" hi trobem sovint notícies de preus del mercat agrícola, d'iniciatives adoptades pels propietaris de determinades regions europees per tal de fer front a la fil.loxera, i de millores tècniques generals. O que a "La Fraternidad", de Manresa, apareixen, l'any 1892, uns quants treballs -signats per J.A. Soler- en els quals es fa referència, amb un gran desplegament de material estadístic, de les millores tècniques del regadiu, de la necessitat d'adobar les terres, i aspectes similars de la realitat agrària.

Intenten facilitar, en definitiva, eines útils als propietaris agrícoles per a la millora de les seves explo-

tacions, i, d'aquesta manera, al conjunt del país:

"Repetidas veces hemos insistido acerca de la importancia de mejorar el cultivo de cereales, á fin de conseguir el aumento de la producción que es en España pequeñísima. Los métodos nuevos preconizados por el redactor de nuestra Sección agrícola, no son elucubraciones de gabinete de esas que los hombres prácticos desdeñan, son procedimientos nacidos por el contrario de la experiencia, rigurosamente comprobados con los hechos."(72)

Pel que fa al programa federal, aquest tenia una complexitat més gran. Més extens i minuciós alhora. D'entrada s'entenia que la realitat complexa que presentava l'agricultura espanyola només podia ser resolt tècnicament de manera satisfactòria a través de la solució federal. Calia cercar la solució dels problemes en cada realitat concreta:

"Facilita nuestro sistema político la decisión de muchas cuestiones, federales hoy como siempre, dividimos en regiones la Península y las reconocemos autónomas y capaces de reformar su derecho. Podrán bajo nuestro sistema por sus propias leyes, Galicia, resolver el problema de los foros y remediar los males de la extremada dislaceración de su territorio; Andalucía, anular añejas usurpaciones y dividir sus latifundios; Cataluña, poner término á la agitación producida por la rabassa morta."

Partint d'aquest marc polític, es passa a considerar prioritari el reconeixement del dret de l'individu a la possessió de la terra, i en conseqüència, des d'un primer moment es defensava un programa d'extensió de la propietat. La qüestió problemàtica, també per als federals, era com obtenir les terres necessàries per tal de fer possible aquest programa. Per això es comptava amb els "bienes baldíos, concejiles y realengos"; en darrer terme, amb l'expropiació, amb o sense indemnització de determinades pro-

pietats.

Un advocat federal, ex-diputat a Corts, Pablo Correa Zafrilla, en la seva obra Democracia, federación y socialismo, que tingué difusió en els medis federals catalans, plantejà l'alternativa més radical.

Afirmava que l'apropiació individual de la terra era injusta per si mateixa, i que una economia de mercat portava a situacions de monopoli afavoridores dels interessos dels més afortunats, hàbils o robusts; situacions de monopoli que, en darrera instància, acabaven amb la llibertat i independència dels pobles.

El mateix Correa, partint d'aquesta idea, elabora una crítica dels processos desamortitzadors viscuts durant el segle per tal com han contribuït a la concentració de la propietat en poques mans.

No tot està perdut. Hi ha possibles alternatives. El punt d'arrencada d'aquestes és el reconeixement del caràcter històric, modificable i temporal de l'actual organització de la propietat:

"Nada justifica la propiedad individual de la tierra y nada tiene de inmutable. Su origen, primero, fué la fuerza y después la ley, los decretos de los reyes ó el acuerdo de los pueblos. La ley, esa es su única razón y lo será la de todas las reformas, como justificaría la que transformase en colectiva la propiedad que hoy solo sirve á algunos individuos."

Aquesta idea trobarà ressò entre alguns federals catalans i determinades comarques conflictives. Bo i Singla escrivint sobre el greu problema rabassaire al periòdic republicà de la capital d'una comarca afectada, l'Anoia, dirà:

"...creemos que la propiedad de la tierra está

llamada á desaparecer y que los frutos de la misma tierra pertenecen al que la trabaja."

Tanmateix, reconeix el dret a percebre indemnitzacions per part dels actuals propietaris. Tornant al treball de Correa, aquest deixa clar que l'acció legislativa podia modificar en profunditat l'organització de la propietat de la terra. O, si més no, sancionar processos més o menys revolucionaris que conduïssin al mateix fi. El desitjable, per a Correa, seria en tot cas la conversió de la terra en propietat col·lectiva, així com del treball que sobre ella s'efectua:

"La Tierra es común por su naturaleza, una cosa pública y como tal debe no individualizarse ni nacionalizarse, como algunos quieren, sino socializarse y ser su aprovechamiento universal".

Aquesta visió del treball col·lectiu en una terra entregada a la comunitat camperola, i a través d'ella a tota la societat, porta a insistir en les virtuts presents del cooperativisme. Tant per les possibilitats de majors inversions immediates -millora en la maquinària, recs, etc.-, com pel que suposa d'educació en la gestió comuna de determinats béns.

Malgrat la radicalitat de la seva afirmació sobre el pas de la terra a propietat col·lectiva, Correa té clar que el pas a donar no pot ser únic. No pot fer-se tot d'un sol cop. Correa farà una relació sobre els passos intermitjos que convindria ja començar a donar si es vol caminar cap al fi assenyalat: en primer lloc, que l'Estat doni als camperols, en arrendament, els béns "que sean y deban ser de la nación y los concejiles de aprovechamiento común y dehesas boyales que se hayan salvado del arrebató desamortizador y sirvan para el cultivo". Per completar-ho cal-

dria restituir els béns de propis als pobles, encara que s'hagi de pagar als compradors en la desamortització o posseïdors actuals, i retornar a l'Estat les terres de més concedides en el procés desamortitzador, i aquelles concedides amb valoracions molt inferiors al seu valor real.

Aquestes mesures, totes elles relacionades directament amb les modificacions que l'estructura de la propietat havia tingut durant el segle XIX, són acompanyades per altres igualment importants:

- . Davant el fet que només un terç de la propietat pecuària, rústica i urbana estigui amirallada, l'Estat hauria de "descobrir" i incautar la riquesa ocultada.

- . Les herències, a partir del quart grau de parentiu, haurien de recaure en l'Estat.

- . L'Estat hauria, per últim, de recuperar les terres usurpades sense títols legals.

Amb tot això es constituïria una massa de riquesa territorial que podria esdevenir un significatiu sector de propietat socialitzada, sense afectar, de moment, els interessos dels petits i mitjans propietaris, principal obstacle per a la total conversió de la propietat privada en pública.⁽⁷³⁾

La idea de l'exemple com a motor per a l'engrescament voluntari del camperolat, en aquest cas, en un procés de transformació de les relacions socio-econòmiques, que tenia com antecedent més immediat el socialisme utòpic cabetià serà present amb força en els medis federals.

El programa oficial del partit federal pel camp quedà molt més concretat quan el 1894 s'elaborà el programa general. I, serà llavors quan s'expressi la necessitat de transformar els arrendaments en censos i de procedir a la redemp-

ció d'aquests censos en uns llargs terminis.

D'ençà la concreció del programa indicat, els propagandistes federals tindran moltes menys dificultats en explicar els mecanisme teòrics que preveuen per a la consecució dels objectius esmentats.

El 1899, dins d'una sèrie d'articles titulada Cartas á un obrero, publicats a "La Autonomía", sortia a la llum un article que completava el títol amb l'epígraf Jornaleros agrícolas. Al final concretava l'aspecte més problemàtic: on i com trobar les terres per tal de facilitar l'accés a aquestes dels camperols que no en posseïen. I ho feia sense la hipoteca de les referències constants als efectes de la desamortització, que havia presidit la proposta de Correa:

"En resumen: queremos convertir en propietario al jornalero campestre, dándole:
 1º Las tierras públicas, que no son pocas.
 2º Las que no hubieran sido cultivadas durante cinco años por sus poseedores. Sólo pensando en los vedados destinados á caza, y otros lujos se forja uno la ilusión de que se ocuparían más de la mitad de los labradores que carecen de propiedad.
 3º Las que se compran con tal objeto.
 4º Las arrendadas ó aforadas mediante su pago á plazos, por cuotas poco crecidas."(74)

Tanmateix els federals no es quedaven en el terreny de les propostes globals, teòriques. Trobem aïllades, però significatives reflexions sobre problemes concrets de l'agricultura catalana.

Una important és la que el federal empordanès Joan Tutau efectuà l'any 1888, en presentar la memòria ja citada al començament del present capítol.

La memòria va ser presentada amb el lema: Los aperos de labranza son las armas de la paz. Començava enumerant els problemes més destacats de l'agricultura empordanesa:

el "negro" que afectava les oliveres des de feia quaranta anys; l'aparició de la fil·loxera l'any 1879, i la impossibilitat d'exportar a França el blat, la civada i l'ordi, degut a l'augment dels drets aranzelaris per part d'aquest país.

A aquests problemes genèrics, se'ls hi afegeix un que deriva de l'estructura de la propietat de la terra. L'absentisme dels propietaris que no necessiten conservar amb les seves pròpies mans la terra. Els propietaris empordanesos, dirà Tutau, es concentren a les ciutats i abandonen el control directe sobre la propietat. Això provoca distanciament i tensions entre propietaris i treballadors i se'n resenteix la terra:

"La lucha entre el capital y el trabajo, si no está dulcificada por el trato continuo, que siempre engendra simpatías, se hace cada día más tirante, y las labores sin amor son á la tierra lo que en el matrimonio las falsas caricias del descarriado esposo."

D'altra banda aquesta situació s'agreuja en tant que el procés d'industrialització fa que s'obrin millors expectatives als treballadors, que renunciïn al seu ofici i es desplacen a la ciutat amb la intenció de millorar la seva situació socio-econòmica.

Després del comentari sobre els problemes de l'agricultura empordanesa, passa a parlar de les alternatives que cal donar. Dins del marc de les propostes federals que hem citat, però amb un grau de detall, de concreció a la realitat analitzada, gens menyspreable.

Parla de la necessitat de potenciar les indústries de transformació dels productes agrícoles -aiguardents i licors, olis i taps-, i d'aquelles altres que poguessin facilitar la modernització de la feina -màquines i eines,

adob-; també de la importància d'un canal de rec i d'aquells organismes que convertissin a l'agricultor en part d'un col·lectiu actiu en relació a la solució dels seus propis problemes: sindicats agrícoles.

El resum final de les mesures a prendre es divideix en dues parts. La primera parla de les iniciatives que corresponen a l'agricultor. L'altra de les que hauria de prendre l'Estat.

A l'agricultor li correspondria modificar els contractes de parceria. Fer-los més llargs per tal que els masovers poguessin fruit dels beneficis que els hi reportarien possibles millores tècniques introduïdes per ells mateixos en les terres que treballaven. Això, a més, entenent que s'hauria d'anar cap a una progressiva associació en la qual el propietari aportés, a més de les terres, una part del capital circulat i una intervenció en la direcció de l'explotació. El pagés havia d'evitar, segons Tutau, caure sota la dominació de la usura. I, per això diu que seria millor que l'agricultor prescindís de determinades propietats per liquidar els deutes, que no pas mantenir una situació de dependència econòmica d'institucions de crèdit alienes al món rural. Aquesta venda s'hauria de fer en petites propietats per donar terres a quants més camperols sense terra fos possible. Això evitaria una emigració que és vista, per Tutau, com un factor negatiu.

Les funcions dels sindicats agrícoles esmentats són descrites amb minuciositat en el resum final. Tindrien un paper molt complex, a mig camí entre les cooperatives i les cambres agràries: compra de llavors, adob, maquinària,...; contractació del transport necessari; represen-

tació del món del camp en tota mena de representacions oficials; formació agrícola; instrument per a la concentració parcel·lària; actuació com a mitjancer en conflictes de terres;....

El paper de l'Estat és molt senzill. Reduir les taxes. Sobretot aquells impostos que puguin conduir a una reducció del consum de productes del camp. Crear centres d'experimentació de noves tecnologies, al mateix temps que de formació agrícola. Treballar per la reducció dels costos del transport, sobretot del ferrocarril.

Són propostes que no deixen d'ésser aplicables al conjunt de l'agricultura catalana. Les reflexions sobre problemàtiques concretes acaben amb un retorn, més o menys conscient, a les solucions globals. Potser, això sí, amb un grau major de pragmatisme en la seva formulació. (75)

Aquestes mesures -i, les indicades amb anterioritat- sempre eren acompanyades, com fa constar Jutglar, per crides a l'associació camperola. Entenent aquesta més en un sentit de plataforma per a la creació d'instruments de treball col·lectius, que com a simple sindicalisme agrari o rural. Encara que, com veurem tot seguit, allà on era possible que tingués aquest darrer caràcter, com en el cas dels rabassaires, no es defugirà plantejar-ho, sinó que ben al contrari les impulsaran. (76)

Perquè cal dir que entre la implantació del federalisme que hem comentat a les comarques del Penedès, i l'agitació rabassaire, hi ha una estreta vinculació.

En les inscripcions de centres federals al registre d'associacions del govern civil de la província, podem observar el següent:

a. Entre els anys 1891 i 1895 es creen setze dels disset centres federals registrats a la comarca. La única excepció la constitueix, lògicament, el centre situat a la capital de la comarca: Vilanova i la Geltrú.

b. Dels setze centres, nou són creats l'any 1893. Aquest any serà, potser, el de màxima agitació dels rabassaires.

Veiem quina és la cronologia de l'agitació rabassaire en aquest any, i les seves imbricacions amb la presència federal.

Tenim notícies d'avalots rabassaires a Vilafranca i negatives a pagar el cànon, per l'abril i maig del 1893, així com de l'arribada de tropes a la comarca i de la clausura de la societat agrària del Vendrell, pel setembre, davant la negativa generalitzada al pagament. La premsa més oficialista reconeixia, per aquestes mateixes dates l'existència d'abusos dels propietaris, emparant-se en la Guàrdia Civil, davant dels rabassaires. (77)

A Manresa, el gener d'aquell mateix any 1893 s'havia fet una reunió de rabassaires. Per les notícies publicades a "La Tramontana", sembla que la finalitat de la reunió era avançar en el camí de

"L'organización dels treballadors del camp en societats de resistència pera oposarse á las cada dia més avasalladoras imposicions del capital, més aglomerat y més injust qu'en cap més puesto en la propietat de la terra, ahont s'acapara en contra del productor la riqueza pública rústica y pecuária."

L'agitació al Bages, encara que més difícil de seguir que la del Penedès, devia tenir també la seva importància, car un mes després i en plena campanya electoral, té lloc una reunió al Centre possibilista de Manresa. Una reunió

d'Emili Junoy -el candidat possibilista per la circumscripció- amb "más de doscientos agricultores".

La situació semblava haver canviat en una comarca on els treballadors industrials havien denunciat sovint la incapacitat dels agricultors per actuar en defensa dels seus interessos, malgrat ser durament explotats pels propietaris de la terra. (78)

De manera semblant hi ha agitacions al pla de Barcelona, que provoquen la tramesa de soldats per a la recepció, durant el mes de juny i juliol. Es crea una comissió per a negociar amb els patrons, per part dels "huer-tanos"; hi ha un nombre elevat de detinguts, i la premsa possibilista afirma que no es troben idees de caire anarquista o polític al darrera de les postures dels treballadors. Encara que diferent del problema rabassaire, aquest conflicte posa de manifest l'agitació existent entre els treballadors del camp català en aquelles dates. (79)

En aquest context, el juny del mateix any 1893, els federals fan un important míting a Vilafranca en suport dels rabassaires, i en relació directa a la consecució de l'acta de diputat per aquest districte, per Baldomer Lostau. Aquest, en la darrera intervenció del míting, després d'expressar que ha vingut a donar comptes al districte de la seva actuació com a procurador seu a les Corts, condena les pressions i coaccions dels propietaris -s'arrenquen cepes i tenen lloc conats d'incendis-, i diu que és lògic que en aquestes circumstàncies els rabassaires s'adonin que cal votar la República.

Cal dir que no es mostrà molt combatiu contra els propietaris. Ben al contrari, sembla buscar l'entesa entre pro-

pietaris i rabassaires, aconsellant als primers que orientin tots els seus esforços a aconseguir la llibertat de fabricació de alcohols procedents del raïm, l'abandó de la contribució de tota vinya fil.loxerada i l'abolició de tot dret de consums sobre el vi. Aquest destacat representant de l'ala més moderada del republicanisme federal català, acabà l'acte amb els crits de "Viva la unió republicana! ¡Viva la unió rabassaire! ¡Viva la inteligencia entre rabassaires y propietarios!".⁽⁸⁰⁾

Un més abans de la celebració d'aquest míting, pel maig, havia tingut lloc a Barcelona, entre els dies 20 i 21, una conferència dels treballadors del camp. La conferència, patrocinada pel Pacte Regional d'Unió i Solidaritat, l'rganisme de coordinació obrera que els anarquistes intentaven impulsar per substituir la desapareguda Federació de Treballadors de la Regió Espanyola, ha estat impulsada -segons Balcells- per rabassaires de Sampedor i Sallent, del Bages. La conferència el pas previ a la celebració d'un Congrés. Els manifestos de la conferència, editats amb posterioritat, confirmen el paper decisiu dels rabassaires sallentins i sampedorencs. A la conferència hi ha delegacions de treballadors del camp de Sabadell, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Sallent, Sampedor, Barcelona i voltants, Mataró, Vilafranca del Penedès, Manlleu i Roda, a més de Badajoz.

Del caràcter decididament anarquista ens dóna idea el fet que el darrer document publicat com a resultat dels treballs de la conferència és un "Modelo del documento-aviso de una reunión para propagar las ideas anarquistas". És a dir, un model d'instància adreçada a l'alcalde comunicant la celebració d'una reunió anarquista.

"La Tramontana" recollirà, a començaments del mes de juny, la seva impressió favorable de la conferència. L'entén com un pas inicial en el llarg procés d'adhesió dels camperols al P.U.S.

"Els pagesos han començat per adherirse al Pacte d'Unió y Solidaritat de la Regió Espanyola, y acceptar l'idea d'un Congrés de treballadors del camp de tota Espanya, á fi de posar els fonaments sólits d'una organissació d'agricultors espanyols que serveixi en primer llog per a procurar milloras importants en els treballs dels obrers de la terra y després per anar tots junts els treballadors á la conquesta de la seva emancipació."

Els republicans, federals o no, no tenien res a fer de consolidar-se aquesta línia del procés organitzatiu dels camperols. (81)

El mes d'agost té lloc el congrés d'agricultors que sembla ser la culminació de la iniciativa dels sectors llibertaris adherits al Pacte d'Unió i Solidaritat, per aprofitar l'agitació rabassaire a Catalunya com a motor configurador d'una federació de treballadors agrícoles a tot l'Estat. "La Tramontana" recull, a començaments de mes, la crida a participar en aquest Congreso de Agricultores de la Región Española. Els punts del dia previstos són la línia de conducta a seguir i la forma d'organització a adoptar. Les entitats adherides són majoritàriament catalanes: procedeixen de Barcelona, Sabadell, Sampedor, Sallent, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès, Roda, Manlleu i Mataró. A més hi ha l'adhesió de les societats d'agricultors de Badajoz y Málaga.

El Congrés, celebrat entre els dies 13 i 16, comptà amb la participació, a més, de delegacions d'agricultors de Sant Pere de Ribes, El Vendrell, Masquefa, Piera, Canyelles, Sant Quirze de Terrassa, Polinyà, Sant Vicenç de Jun-

queres, Viladecavalls, Terrassa, Sant Pere de Terrassa. Assistiren també més delegacions de la resta de l'Estat.

Els acords presos foren la constitució d'una Unió d'Agricultors adherida a la Unió Obrera del Pacte Lliure d'Espanya; el procurar l'abolició del pagament d'impostos fins arribar a l'emancipació social; el que les terres arrendades en rabassa morta quedin a perpetuïtat en mans dels treballadors, fins que arribi l'emancipació social; no acceptar cap parceria ni arrendament que passi del 10% en grans, del 20% en vins i del 25% en regadius, i, en darrer lloc, proclamar la vaga general revolucionària en cas de trobar obstacles per part dels propietaris durant la implantació dels anteriors punts acordats.

Resta clara la orientació llibertària d'aquest congrés, els resultats pràctics del qual resultaren, però, ben escadussers. (82)

Pocs mesos més endavant, els dies vint-i-dos i vint-i-tres d'octubre del mateix any 1893, té lloc a Vilanova i la Geltrú un Congrés d'agricultors rabassaires. En aquest cas tindrà una orientació diferent. Creiem que fou la resposta federal a l'anterior, de caràcter més moderat i realista en els seus objectius i en els mètodes proposats. Varen participar dinou associacions de diferents localitats i comarques, amb una important presència de les zones amb sòlida implantació federal: dotze delegats de Vilafranca, trenta-tres del Vendrell, deu de Vilanova i tres de Valls, amb un total de 1.200 concurrents.

El moviment és impulsat pel "digno concejal" de Vilafranca, Isidro Rius. Aquest home participava feia uns anys activament en el partit republicà federal. Veiem-ne un exemple: l'any 1887, en el curs d'una festa federal a Vila-

franca, es realitzà un míting amb la participació de destacats dirigents del partit a Catalunya. I el presentador de l'acte serà "el distinguido obrero y correligionario nuestro D. Isidro Rius".⁽⁸³⁾

Aquestes iniciatives -llibertàries o republicanes- venien a intentar coordinar els centres i associacions camperols que es crearen, amb força intensitat, durant aquell any 1893.

Només en el Registre D'Associacions del Govern Civil ens trobem amb: l'Associació d'obriers agricultors de la vila de Sitges, que té una acta de constitució datada el 9 d'abril d'aquell any; la Societat de treballadors del camp de Barcelona i els seus voltants, de 19 de juny; els Treballadors agrícoles, de Sabadell, constituïda el 2 d'agost, i el Centre d'agricultors obrers de Vilafranca del Penedès, que presenta la instància i els reglaments el 19 d'agost.

De la primera i de la darrera, gràcies als expedients que es troben de cadascuna d'elles al Govern Civil, sabem que tingueren una vida prolongada i que acabaren desembocant en el sindicalisme agrari dels anys vint i trenta del nostre segle: a la Unió de Rabassaires.

Aquesta trajectòria i els continguts dels seus reglaments ens permeten assegurar una proximitat major d'aquestes entitats als plantejaments federals que no pas als estrictament anarquistes.

D'altra banda, el fet que l'any 1893 rabassaires i federals guanyessin -amb candidatures conjuntes- les eleccions municipals a setze pobles del Penedès, incloent-hi Vilafranca i Vilanova, és també un exemple d'aquesta proximitat en les posicions d'uns i altres. Sitges i Vilafran-

ca, localitats on els obrers camperols organitzen en les societats indicades, tingueren candidatures federals-rabassaires.

La tasca organitzativa dels camperols no s'aturà en l'any 1893. Encara trobem casos similars amb posterioritat. El 8 de març de l'any següent, es constituirà la Societat de Treballadors Agrícoles del Poble de Barbarà.⁽⁸⁴⁾

Quan pel novembre de l'any 1894, se celebri el Congrés de rabassaires a Vilanova i la Geltrú, amb 54 associacions que diuen representar uns 26.000 treballadors, el local utilitzat serà el del Centre Federalista de la localitat. A més, entre els acors finals figura el de -tot mantenint a la Federació que es vol crear al marge de la política- donar suport "resueltamente" als partits radicals, "particularmente al federal".

El secretari general de la comissió sorgida del Congrés per tal d'impulsar la Federació de les associacions de treballadors agrícoles de Catalunya, serà Isidro Rius, que, com ja hem vist, és un dels homes importants del partit federal a la comarca.

A finals de mes, i dins del marc de l'agitació creada amb el Congrés, es va fer un míting de propaganda en favor de l'associació dels agricultors a la Creu Alta, a Sabadell. Entre d'altres parlaran dos federals, Gimferrer -de la localitat-, i Isidre Rius, el qual

"Pintó (...) el cuadro sombrío de la situación angustiosa porque atraviesa la clase trabajadora y en particular los agricultores rabassaires..."

per passar després a cridar a que s'organitzin, tot criticant els propietaris de la terra.

Si bé l'activitat d'organització minvarà en els anys posteriors, cal dir que els aldarulls no s'aturaran. A d'altres comarques catalanes se prolongaran al llarg dels anys 1894, 1895 i 1896, amb vagues generalitzades en algunes localitats que serviren per assolir l'hegemonia a determinats pobles per part d'unes forces populars que, conjuntades amb les forces progressistes locals, accediren al poder municipal. (85)

La darrera notícia que donem per tal de deixar clara la interrelació entre federals i rabassaires, és la carta oberta que, l'any 1896, dirigí Baldomer Lostau al Capità general de Catalunya. En aquell escrit, Lostau afirmava que al districte de Vilafranca del Penedès s'havien produït registres domiciliaris a les cases particulars de coneguts republicans i rabassaires que lluitaren conjuntament per la seva candidatura, i intenta deixar clar que no entrava dins de l'estratègia federal, ni en la dels rabassaires, provocar un greu conflicte de classes:

"El problema de los rabassaires se circunscribía á tener representación en los comicios para hacer valer sus derechos ante los poderes públicos y buscar la inteligencia con los propietarios, bajo la base de un justo y mutuo reconocimiento, componiéndose y reformando los pactos para juntos hacer frente á las calamidades presentes. A tan sanos propósitos ha contestado el caciquismo QUE TODO LO ENVENENA, falseando el sufragio de la manera más cínica, y no satisfecho de ello, blandiendo el arma innoble de la calumnia."

Acaba la carta fent referència a com es barreja, per facilitar la repressió dels rabassaires, el tema del terrorisme barceloní amb les justes mobilitzacions dels treballadors del camp. (86)

En resum, hi havia una clara relació entre federals i rabassaires, cosa que va provocar, en determinats moments, reaccions molt significatives dels propietaris, tot identi-

ficant els primers i els segons. Pel març del 1898, "La Voz del Panadés" -setmanari editat a Vilafranca, clar defensor dels interessos dels propietaris rurals- va intervenir al llarg de la campanya electoral, per diputats a Corts. Ho va fer recordant que el candidat Joan Josep Permanyer i Ayats, com a catalanista s'havia fet simpàtic a la comarca, però "como á federal y protector de los rabassaires se ha enagenado simpatías". Amb aquesta trajectòria i amb aquests aliats resulta, segons el setmanari, perillós votar-lo per part dels vilafranquins. Si surt escollit "tendrá que abdicar de sus sanas ideas para convertirse en instrumento de los federales y rabassaires". Anar de bracet amb els federals en unes eleccions comportava, doncs, la desqualificació per part dels sectors socials dominants de les comarques afectades. (87)

Les connexions evidents que hem descrit i comentat, podrien acabar per donar la impressió que el republicanisme visqué intensament la problemàtica dels camperols i que cercà alternatives a la situació del camp d'acord amb els interessos socials d'aquests.

Cal recordar, no obstant, que no fou així. Que estem parlant d'una zona geogràfica molt concreta i d'una problemàtica important, però que no era l'única en el camp català. En definitiva, que la capacitat de mobilització dels rabassaires interessarà aquells sectors del republicanisme que veien en els moviments populars el seu medi natural, el seu camp d'actuació. Aquest sector és, bàsicament, el federal. Tanmateix, serà la classe obrera i els sectors populars urbans els qui centraren l'interès del republicanisme català de les darreries del segle passat.

III.D. Els republicans davant el socialisme i l'anarquisme.

En aquest apartat intentarem tractar tres aspectes diferents. Els dos primers tenen a veure amb les relacions que el republicanisme català va mantenir amb les organitzacions socialistes i anarco-col·lectivistes, respectivament; el tercer intentarà posar de manifest el concepte elaborat pels republicans del socialisme. Element notablement important en tant que ajuda a entendre algunes de les alternatives donades pels republicans a la qüestió social, element que analitzarem en el següent apartat del present capítol.

III.D.1. Les relacions dels republicans i els socialistes.

La situació del Partit Socialista a Catalunya en els darrers anys del segle passat ha estat descrita i analitzada ja fa alguns anys per Xavier Cuadrat. El seu diagnòstic, per aquells anys, continua essent vàlida: l'evolució és clarament negativa. La seva incidència no es pot considerar important i, encara més, es trobava en retrocés. Com deia Cuadrat, era evident "el rechazo por parte del proletariado catalán de los principios y de la táctica socialistas."⁽⁸⁸⁾

Malgrat aquesta situació precària del socialisme marxista, el republicanisme se'n preocupa i, el que resulta més interessant, de manera aïllada es manifesten veus en el seu interior que semblen veure la necessitat d'una aliança tàctica republicana-socialista que, recordem-ho, no es produirà fins ben entrat el segle XX.

No cal dir que aquestes posicions són extraordinària-

ment minoritàries en els anys 1890, però convé treure-les a la llum.

El cas més clar és Salas Anton. Des de la plataforma del republicanisme salmeronià, el conegut dirigent polític parlava, l'any 1891, de la conveniència d'arribar a una conjunció de republicans i socialistes. Ell no parlava del novell P.S.O.E., sinó dels obrers en general que tinguessin tendències socialistes. L'argument és molt habitual entre els republicans: els obrers s'han de ficar en política, car l'abstencionisme és suïcida. Ara bé, per ficar-se en política, cal fer-ho amb possibilitats de reeixir. Per això han d'actuar al costat dels republicans. A més del motiu pràctic hi ha un altre referit als "principis".

"La República debe ser la causa de los justos (els republicans) y de los débiles (els treballadors)."

Per si aquests arguments no fossin convinents, afirma Salas Anton que

"En todas las naciones surgen á la hora presente agrupaciones que al tiempo que republicanas son también socialistas."

Ho són en tant que defensen la forma de poder republicana i l'organització de les relacions econòmiques amb característiques col·lectivistes.

En el fons d'aquesta argumentació hi ha un intent d'influir a l'Assemblea nacional del P.R.C., per tal que aquest reculli els principis socialistes o, més ben dit, aquella lectura que l'esquerra republicana -no ja l'espanyola, sinó l'europea en general- feien del socialisme. Això ho veurem més endavant, però convé dir-ho ja en parlar

d'aquestes afirmacions de Salas Anton, que es clouen amb una consigna clara:

"Demócratas y socialistas debemos confundirnos. He aquí la conjunción que se impone."(89)

La pràctica totalitat de les poques crides efectuades a la configuració d'un front socialista-republicà, porten la idea de contribuir a l'èxit de les previsions obreres mitjançant la moderació, la renúncia a l'internacionalisme, al col·lectivisme i a la política de classe contra classe. Ho expressa amb gran claredat un article publicat al periòdic progressista "La Concordia", l'any 1893. Després d'afirmar que feia falta una legislació social que ordenés el moviment social, propugna una alternativa pròpia:

"Mientras los socialistas rehusen pactar y fusionarse, conjuncionarse, con los republicanos; interín persistan en la lucha de clases y continúen defendiendo su fórmula irreductible de colectivismo y practicando las teorías imprudentes del internacionalismo, no lograrán tener representación en ninguno de los organismos político-administrativos de la nación.

Sólo la unión con los republicanos puede ser fecunda. Con esa unión podría constituirse el gran partido republicano-socialista de reformas, cuyo programa tendría por base la reorganización de la sociedad actual y la revisión y reforma de la Constitución del Estado." (90)

Són aquestes afirmacions, insistim un cop més, molt escadusseres en els medis republicans. Si ens referim a la posició de les famílies més importants del republicanisme català -federal i possibilistes o fusionistes- hem de constatar que manifestaven coses ben diferents.

L'esquerra republicana, els federal, oscil·len entre certes formes de cooperació o d'identificació -com la reproducció a les planes de la seva premsa dels manifestos i crides socialistes amb motiu del 1er de maig- i la desquali-

ficació més rotunda. Una desqualificació que s'expressava amb un argument important (no per la seva profunditat, sinó per les implicacions que tenia):

"La aparición en el palenque electoral del partido socialista, nos la explicamos nosotros solamente como fruto de las aficiones que D. Antonio Cánovas tiene á "alemanizar" las costumbres españolas."

El partit socialista era, algunes vegades, jutjat com un invent, quelcom que no tenia tradició, que no sorgia com a fruit de l'evolució de l'expressió política de les classes populars, sinó impulsada pels sectors més reaccionaris del sistema dominant. Cal dir que aquest judici es relaciona perfectament amb les simpaties mostrades pels federals -que són els que el fan- cap al moviment llibertari, cap a l'anarquisme col·lectivista. La tradició marxista era inexistent a Catalunya, l'any 1890, i no només això, sinó que era marcadament diferent, per no dir antagònica, a la federal, llibertària o societària.

Al marge de les motivacions teòriques que duien als federals a intentar desacreditar el partit socialista, hi havia un altre tipus de raons. Les relacions pràctiques no eren gaire bones. Els mateixos federals eren sovint objecte d'atacs per part dels socialistes. I aquells contestaven amb acritud, indicant que els federals volien tant la revolució social com la política i que els socialistes havien d'aprendre a distingir entre els veritables enemics i aquells que es troben en una posició social i política semblant. Els federals no tenien gaires dificultats en donar a conèixer les posicions similars a les dels socialistes en l'anàlisi dels problemes socials.

La visió del problema colonial i del procés de Mont-

juïc que reproduïm a continuació no està treta de cap paper socialista, sinó d'un dels òrgans de premsa dels federals:

"Tienen razón los socialistas: vivimos bajo un régimen de castas y no se atiende sino á la casta de los que tienen en sus manos las riendas del gobierno. ¿No son los burgueses los que mandan? A los burgueses se les exime del servicio de las armas por un puñado de oro; en cambio á los jornaleros se les arroja sin piedad á la boca de los cañones de nuestros enemigos. No son los trabajadores, sino los burgueses, los que poseen los valores del Estado; se respeta esos valores, y en cambio no se vacila en arrancar á los trabajadores un bocado de lo que comen y un sorbo de lo que beben. ¿Qué importa que en los presidios de África giman como criminales hombres que no lo parecieron sino por declaraciones que arrancó el tormento? ¿Son por ventura burgueses?"(91)

La hipòtesi que ens sembla més ajustada seria que el federalisme xocava amb el socialisme donat que els dos es plantejaven en aquell moment la possibilitat d'encapçalar un moviment obrer assenyat. Disposat a aprofitar-se de les situacions que es presentessin per millorar les condicions de vida dels treballadors i allunyat de grans adscripcions ideològiques. Si bé el federalisme connectava més amb la tradició llibertària, no podria acceptar mai un anarquisme doctrinal, i per la seva banda el socialisme català, i hispà, d'aleshores, no aportava un bagatge teòric gaire elaborat. No era, doncs, un xoc primordialment ideològic; sinó un conflicte per veure qui podria arribar a encapçalar un moviment obrer com el que acabem de comentar.

Curiosament la dreta republicana, que en els inicis del socialisme català menystindrà a la nova força política, en els darrers anys de la dècada tindrà una actitud de comprensió i de valoració positiva de paper jugat pel P.S.O.E.. Amb motiu de l'atemptat a Cànovas, "La Publicidad" aplaudirà l'actitud reflexiva i tranquil·litzadora del

partit socialista, encara que aprofiti per insistir en voler fer-los-hi veure que no fan bé en apartar-se de les altres forces polítiques i, en concret, dels republicans. Insisteix amb l'argument de sempre:

"...las reformas sociales necesitan previamente de reformas políticas que den facilidades jurídicas á aquells, desde la gobernación del Estado."

Aquesta mateixa dreta republicana compara la "correcta actitud" del P.S.O.E. amb els estirabots dels republicans i observa que la manera de fer socialista -assenyada, madura- dona molts més bons resultats. Es refereix a la "serietat" orgànica del P.S.O.E., al treball silent però continuat, a la manca de ruptures i escissions. En el fons els possibilistes, la dreta republicana, enveja dels socialistes la continuïtat en el seu programa i en la seva organització, característiques ben diferents de les del republicanisme d'aquells anys.

La confiança en l'obrerisme reformista s'amplia al socialisme oportunista, el qual els hi és "altament simpàtic" perquè no destrueix, com ho fan els altres corrents socialistes, sinó que fa "afirmacions clares y categóricas" -referides, és clar, a la defensa de la propietat i a la renúncia a transformacions en profunditat de les estructures socials i econòmiques- i es declara republicà, cercant treure a la classe obrera del retraïment electoral per tal d'impulsar "tota situació liberal".⁽⁹²⁾

Per la seva banda els socialistes mantenien en aquells anys una visió desqualificadora dels republicans:

"Llámesse republicano ó monárquico, un burgués es natural contrario del trabajador, y en una ú otra forma de gobierno, la naturaleza de los intereses que se ventilan en la cuestión social producen la misma lucha y el mismo resultado."

Entenen els conflictes polítics com un reflex directe dels conflictes econòmics i socials, traslladen el concepte de classe contra classe a l'acció política, i veuen en el republicanisme una manifestació política més de la burgesia. Amb la república no acabaria l'explotació de l'home per l'home; amb paraules de "La República Social": "Ningún interés capitalista cae, las instituciones burguesas no se quebrantan en lo más mínimo".

Partint d'aquí, no tenien excessius problemes per ironitzar sobre Castelar quan aquest es permet parlar sobre el socialisme, com tampoc perdien oportunitat d'explicar, amb tot luxe de detalls, les divisions i incidents interns del republicanisme, com si els celebressin. Acusen el Dr. Esquerdo de confiar en solucions militars per portar la República, o en sostenir agres polèmiques amb els articulistes més prestigiosos dels periòdics republicans. Combatien, per fi, el buit fet pels republicans a determinades iniciatives socialistes que, com en el cas que citem tot seguit, eren rebutjades purament per venir d'on venien:

"La reciente campaña emprendida por nuestro Partido a favor del servicio obligatorio, ha despertado la envidia de muchos republicanos".(93)

No cal dir que amb els federals les coses eren una mica diferents. Si aquests es mostraven durs en tant que nova força política obrera i popular, l'organització socialista comprenia que les idees federals servien "aún de bandera á muchos obreros y estamos honradamente obligados á comatirlas", i això ho faran concretament amb les idees de Pi i Margall sobre el qual personalitzaran molt les seves intervencions contràries al partit federal.

Per als socialistes Pi i Margall tenia una virtut que el diferenciava dels altres republicans: haver buscat "a su manera" solucions i respostes per als nous problemes socials. Aquestes idees, fins i tot, han anat evolucionant en sentit positiu: Reacción y Revolución és una absurditat, mentre que Las Nacionalidades té un criteri més lògic. Però tot i així el pensament pimargallià té un to llibertari inacceptable per al Jornalero que signa a "La Revista Social" un seguit de deu articles comentant les idees de Pi. L'article vuitè acaba amb una frase que sintetitza el judici crític de l'autor:

"...sus extrañas y repetidas manifestaciones de anarquismo le inhabilitan por completo para erigirse en autoridad legislativa".

La crítica socialista no més només antilibertària, sinó francament unitarista i uniformitzadora -l'autonomia municipal i/o regional no resol el problema dels treballadors- i no dubta en jugar el paper d'amenaçar amb donar a conèixer suposats draps bruts de destacats federals, com per exemple, de Conrad Roure.

Malgrat aquesta anàlisi crítica no pot deixar mai d'oblidar el caràcter obrer del federalisme català. Un darrer exemple del que això comportava. Pel maig del 1897, "La República Social" comentava els nuls resultats obtinguts a les eleccions municipals pels federals de Mataró, i passa a recomanar-los que es decideixin a donar el pas cap al partit socialista:

"Les miramos con ardiente simpatía esperando que algún día arribarán á nuestras salvadoras playas, cansados y aburridos de nadar entre dos aguas."

Pels republicans no federals, crítiques i sarcasmes.

Pels federals, crítiques ideològiques, però respecte al seu caràcter popular i crides a donar el pas cap al socialisme. (94)

III.D.2. Els republicans i el moviment llibertari.

"Hombres de progreso no podemos negar nuestras simpatías á ideas, que aunque juzguemos prematuras, no dejan de ser expresión del principio progresivo y revolucionario que guía a la humanidad hácia la Justicia". (95)

Amb aquestes paraules comentava "La Avanzada" un manifest anarquista amb motiu del primer de maig de l'any 1892. Pensem que reflecteixen amb claredat la postura federal -i, concretament de l'esquerra federal- davant l'anarquisme. En aquest mateix article es parla d'un nexa, d'un punt de contacte prou sòlid: Proudhon.

Serà només aquest sector republicà el que mantindrà aquest punt de vista, l'únic que rebutjarà amb decisió la idea dels anarquistes com a enemics de la societat. Fins en els pitjors moments de l'espiral terrorisme-repressió, es manifestaran en contra de la proscripció de l'anarquisme i de la condemna als seus militants pel fet de ser-ho. I, no cal dir que, amb l'aprovació del programa federal de l'any 1894, aquest apropament serà encara més profund i consistent. (96)

També obrers republicans -no necessàriament federals- mantindran el mateix punt de vista. Per exemple, l'obrer salientí Josep Ollé i Margarit, habitual col.laborador dels periòdics republicans manresans, afirmà que anarquistes i demòcrates tenien un mateix camí a seguir, com a mínim durant bona part del trajecte, i que eliminant els seus extrems l'anarquia es converteix en democràcia profunda.

L'autor, com tots els que sostingueren punts de vista similars des del camp democràtic, intenta posar de manifest les arrels liberals comunes per justificar la seva afirmació. (97)

Aquesta convivència entre republicans i anarquistes és prou important. Claudi Ametlla ens la explica des de la perspectiva dels republicans "cultes" que es barrejaven amb els obrers anarquistes tot cercant un auditori interessat en les seves propostes:

"No pocs dels republicans anteriors a la meua generació es barregen amb aquests anarquistes, els alligonen, els donen conferències, els prediquen l'amor i la vida amb majúscula, els conviden a pujar als cims i admirar el sol i la natura, i els etziben altres tòpics més o menys panteïstes, més o menys humanitaris, entre els quals llisquen altres principis més corrosius. El cas de Pere Coromines, empresonat a Montjuïc, a punt d'ésser afusellat en aquest procés de que acabo de parlar, és el més dramàtic entre l'activitat d'un cert jovent republicà en l'època breu en què l'anarquisme, més o menys vagues arriba a influir una ampla zona de gent avançada."

Al nostre entendre aquesta convivència ve explicada per l'existència d'uns espais comuns, ja comentats en relació a l'obrerisme en general a la primera part d'aquest capítol. També per uns orígens filosòfics i ideològics més propers del que pot semblar d'entrada.

Hi ha, entre l'esquerra federal, una constatable presència de posicions quasi-llibertàries. Per exemple, respecte de l'autoritat. J. Lluhí i Rissech afirmava que era un mal necessari, però que l'evolució s'encarregaria de fer reduir, fins a "que desaparezca el dominio del hombre sobre el hombre".

Però també s'explica per les bones relacions personals que mantenia Lluhí i Pujals i el grup anarco-col·lectivista amb els caps i militants del partit federal. Rela-

cions que, moltes vegades, s'havien iniciat o consolidat a la presó: l'any 1891, Lluanas parla en un míting llibertari a Rubí en el qual es va trobar amb el "particular amic nostre y company de presó" Palet de Rubí, federal.⁽⁹⁸⁾

És més, aquesta visió positiva del republicanisme és més àmplia, no es limita als federals. A "La Tramontana" es podia llegir el 1893:

"L'únic partit polític qu'ens mereix un xic de confiança, si no és possible d'altre avuy com avuy, és el republicà, únic, repetim, qu'el poble rebria amb un xic d'agrado"

Això no vol dir que deixessin de criticar l'actuació republicana. Senzillament, ens trobem davant la concreció del pensament de Lluanas, expressat en la seva obra Los partidos socialistas españoles, sobre l'existència de diverses forces que actuen prop del moviment obrer i en el camí del progrés social. No tots els homes de progrés poden arribar directament a adquirir una consciència revolucionària tal que els permeti passar a treballar directament en els rengles col·lectivistes. Els republicans són necessaris. I les bones relacions dels llibertaris amb aquests, són una prioritat en l'estratègia pensada per Lluanas. No és estrany que el setmanari, en donar la notícia d'una vetllada republicana al Vendrell, que comptà amb la participació de Joan Montseny i Soledad Gustavo, es felicità i afirmà que tots els membres del tronc liberal han de viure i fins participar en actes comuns que debilitin el poder monàrquic. El mateix Montseny és conscient de la importància de la proximitat, dels membres d'aquest tronc comú. I, encara que sembli una anècdota, cal citar aquí la invitació feta a "La Avanzada" per tal que els seus redactors assistissin al seu enllaç matrimonial amb "la bella señorita doña Teresa Mañé".⁽⁹⁹⁾

Però hi ha encara una altra raó que ens explica aquesta decisió de mantenir bones relacions per part del grup de Lluanas. La lluita per les transformacions socials en un sentit progressista, de superació de les injustícies, no pot ser ònica a terme, exclusivament, pels treballadors industrials, pels proletaris. Les classes mitges, en la visió de Lluanas, tenen un paper a fer.

El petit burgès, encara que l'obrer el consideri el seu principal enemic perquè el té més a prop, no fa sinó transmetre ordres rebudes. No és l'autèntic opressor de l'obrer:

"Lo fondo del mal está en l'acaparador de la riquesa pública; en lo gran propietari, en lo gran capitalista, en lo gran burgés."

Per a Lluanas, les classes mitges inclouen:

"al petit industrial, al tender, al modest botiguier, al artista, al comerciant a la menuda, en una paraula, a tots los duenyos d'establiments d'arts i oficis, comers, industria, ó lo que sia, que tenen de treballar en ell per a poder viure."

Aquests sectors, que viuen del propi treball, i no bàsicament del dels altres, convé que entengui "que'l capitalisme los anula més cada dia" i que el seu lloc està al costat de l'obrer en la lluita per la justícia social.

Aquesta visió de la necessitat d'entesa entre obrers i classes mitges és compartida per alguns significats federals com Josep-Narcís Roca i Farreras:

"Las divisiones y los celos entre el proletariado jornalero y el proletariado "burgués" ó pequeña clase media, forman otra base de la tiranía del capital y otro dique a las reformas y libertades sociales y a la propagación de las ideas de reforma y emancipación sociales."

La classe mitja, i fins i tot certs segments de la classe obrera de tarannà moderat, es poden esverar per

l'animositat de petites minories del proletariat radical, però han d'intentar veure més enllà d'aquestes dificultats. (100)

Entenem que les veus de Llunas i Roca comprenien la precisió d'arribar a enteses socials més àmplies per intentar modificar el sistema social i polític assentat i concebut per al domini d'una reduïda i poderosa fracció de la gran burgesia peninsular.

Aquesta idea ens ajuda a entendre molts escrits de "La Tramontana" destinats a lloar figures importants del republicanisme peninsular i català.

És, sense cap mena de dubte, Pi i Margall l'home més ben considerat dels dirigents republicans. Les referències a la seva persona i a la seva obra són molt habituals i generalment valoren el component revolucionari del dirigent federal; com quan analitzen les posicions de Pi sobre el socialisme, després d'haver-ho fet, una setmana abans, amb les de Castelar:

"Haver parlat del discurs d'en Castelar sobre lo socialisme y no fer lo mateix ab lo del Sr. Pi sería una injusticia y una inconveniència, porque mentres lo del primer sols era un himne á las estrellas, al éter y á la grandiositat de lo desconegut, lo del segon es verdader discurs sobre la qüestió social, y sas afirmacions y sos arguments no fugen may de la importantíssima qüestió que l'orador s'havia proposat desenrotllar."

El text defensa com a lúcides les consideracions que fa Pi sobre el dret de propietat individual, el salari, la llibertat de treball. En les solucions, "La Tramontana" diu que només hi ha diferències en els mots utilitzats per a designar-les, però no en l'essència d'aquestes.

El màxim dirigent del federalisme català, Josep M. Vallès i Ribot, mereix a "La Tramontana" una consideració

similar. Aquesta admiració per la persona de Vallès ja s'havia mostrat l'any 1889 en una crònica d'una vetllada al Centre Federalista:

"L'entusiasme que regnà fou extraordinari, devent fer especial menció del discurs del senyor Vallés i Ribot, que tant per la seva forma correctíssima com pels seus conceptes verament revolucionaris, entusiasmá al auditori fins al punt d'obtenir una ovació".

Quan aquest polític intervingué amb motiu de l'1 de maig del 1891 en suport dels obrers, "La Tramontana" ho descrigué àmpliament. Des del discurs fet a Corts per Vallès, interpellant al govern per la seva actitud davant el primer de maig -"lo Sr. Vallés no podrà per menos de contar ab la simpatía de la classe obrera per l'interés que's pren en sos assumptos"- fins a la visita que féu als obrers empresonats, oferint-se com a advocat. Actitud, aquesta darrera, que la publicació llibertària esmenatada s'encarregà de contraposar a l'actuació del P.S.O.E., en una mostra més de la proximitat als federals i de distanciament del socialisme autoritari. (101)

També mereixien comentaris elogiosos homes del progressisme com Joan Giné i Partagàs. La presentació com a candidat a diputat provincial de Giné, en les primeres eleccions de la Restauració que se celebraven amb sufragi universal, és vista per "La Tramontana" amb sorpresa: a aquest gran científic, home d'"ideas avansadíssimas sobretot en las qüestions clericals", se'l podria votar!! Però, un cop fet l'elogi a l'home, conclou que com la seva feina esdevindria inútil per causa de la mateixa institució on vol anar

"confessém llavors tots junts que es indispensable un daltebaix d'institucions pera fer algo de profit en la cosa pública."

De fet la simpatia amb què moltes vegades observaven determinades candidatures republicanes, no els va fer mai perdre el sentit de la inutilitat del sufragi universal, considerat com una farsa mentre "los treballadors no estiguin en condicions econòmiques que no li donguin completa independència". (102)

Acabem amb les valoracions fetes pels anarco-col·lectivistes, i més concretament, pels cercles propers a Lluanas, dels dirigents republicans. I ho fem amb dues gens positives.

Castelar fou objecte de duríssimes crítiques, sobretot a partir de la seva evolució cap a postures molt properes a la monarquia. També li servien a "La Tramontana" aquestes crítiques per a diferenciar la seva actitud respecte dels possibilistes d'una banda i de la resta de republicans per una altra.

La manifestació de l'11 de febrer del 1889 és aplaudida per dos motius: en tant que atac a la monarquia i en tant que desqualificació de Castelar per part de la resta d'organitzacions republicanes:

"Quan un home fa nosa dintre una casa y té la barra de no volersen anar, se'l treu."

Això ho deia "La Tramontana" tot i sabent que, en aquells moments, Castelar comptaria amb el suport decidit de "La Campana de Gràcia", un periòdic amb una àmplia base de lectors de caràcter popular, i que una polèmica forta amb aquest setmanari republicà no podia beneficiar gaire a la mateixa publicació llibertària. (103)

Tampoc Salmerón surt gaire ben parat. A finals de l'any 1890 i començaments del 1891, i degut al procés de constitució del nou partit republicà centralista, "La Tra-

montana" li dedicà molta atenció. Sobretot provocada per les constants crides a l'element obrer que sortien de la nova plataforma republicana. Llunas criticà el fet que Salmerón es presentés com a "protector" dels obrers i que volgués atreure'ls a la vida política; "necessitant soldats pera sa bandera's dirigeix als treballadors".

Però els obrers, diu l'articulista, han de seguir la seva marxa revolucionària i desentendre's d'aquests cants de sirena.

Quan Salmerón ve a Barcelona, pel gener del 1891, "La Tramontana" segueix el viatge i comenta les intervencions públiques de l'ex-president de la República: no va anar del tot malament perquè es va atacar la monarquia i defensar la República. En la línia que hem dit abans del pensament de Llunas sobre la necessitat de passos i organitzacions intermitges abans dels fets plenament revolucionaris, continua els comentaris del viatge de Salmerón:

"...la monarquia ab cert barnís de liberalisme es la darrera trinxera del mon del absolutisme, com la República es lo primer pas dintre d'un nou ordre de cosas, d'una nova font de dret, que té d'acabar, més o menos tant per consagrar las autonomías y enderrocar tots los tirans, aixís se diguin reis com governs, iglesias, classes, etc."

Malgrat aquesta bona disposició a la comprensió dels plantejaments republicans que es deriva de les paraules anteriors, "La Tramontana" afirma que Salmerón no va entrar en consideracions concretes sobre la qüestió social; dir que la República millorarà la condició de l'obrer, però no dir com, és no dir res.

Acaba la crònica amb unes paraules aclaridores:

"en una paraula, lo partit centralista, per ara, se queda molt endarrera del federal en las qüestions obreras, porque á lo menos aquest ja té

aprobat son programa de milloras de moment, y promet á las aspiracions socialistas pera que paulatinament pugen anar realisant-se per la evoluci6 en las ideas y la revoluci6 en las costumns totas aquellas reformas socials que tendeixin a la emancipaci6 del treball y del treballador!

(104)

Les crítiques positives o negatives als dirigents no són res més que el reflex de les consideracions que mereixien al grup de Lluanas les forces republicanes: no més els federals compten, sens cap mena de dubte, amb la seva simpatia. Una simpatia que sembla ser portà a votar-los algun cop o altre.

Però a la Catalunya dels anys noranta el grup de Lluanas, els anarco-col·lectivistes en general, ja no tenien l'exclusiva dins el moviment llibertari. Començaven a aparèixer nuclis i grups molt propers a l'evoluci6 comunista. Aquests grups, també molt més deslligats de l'obrerisme organitzat, no compartien la benevolença col·lectivista pels federals.

"El Productor" sostenia que

"La federaci6n no ha sido hasta hoy mäs que fórmula autoritaria. Mäs liberal que los sistemas autoritarios, pero siempre autoritaria."

El que cal és respectar la llibertat individual:

"...el principio anarquista de no señalar régimen o modelo estatutorio y el libre pacto se completan y no se contradicen con la Anarquía y pueden subsistir aún después de la transformaci6n social que tanto anhelamos."(105)

Tampoc "La Protesta", de Sabadell, acollia amb millors comentaris els federals. Per ells, lluitar per la república era lluitar per canviar d'amo i, basant-se en la prohibici6 a França del Congrés Obrero Revolucionari Internacional, de l'any 1900 per part de socialistes i republicans, cridava a aïllar-los i recomanava no ajudar-los "adquiriendo ninguna

de sus publicaciones".

El corresponçal del periòdic a Sant Feliu de Guixols, va mantenir una agra polèmica amb un periòdic federal de la localitat: "El Programa". A la primera crònica dirà:

"Hace unas cuentas semanas que ha aparecido en ést un periódico federal titulado "El Programa". Se entretiene en predicar la armonía del capital y el trabajo, y la lucha política."
La primera es como aconsejar la fraternidad entre el ratón y el gato, y la segunda es que algunos vagos quieren mamar del presupuesto y....nada más.

L'article acabava criticant els treballs de Vallès i Pi i Sunyer apareguts a la publicació federal.

En la següent fase de la polèmica, Facundo -el corresponçal- contestarà a la posició federal que deia que l'emancipació dels obrers havia de venir de tots els sectors interessats, i no només dels obrers; Facundo respon donant una ràpida ullada sobre els republicans i els federals:

"Cuanto á los republicanos de todos lo matices de aquí, que suspiran por nuestra emancipación, no hay más que ver que no se entienden porque todos quieren ser jefes; que en sus imprentas, talleres, etcétera, es donde el obrero está peor retribuido y tratado; que se dan de descreídos en público y en privado se casan por la Iglesia, bautizan á sus hijos, si pueden los mandan á los escolapios, y algunos traducen en lujo para los suyos lo que producen las publicaciones á favor de los miserables."

La crítica als republicans no pot ser més completa: enemics de classe i aprofitats de les ànsies de redempció del proletariat. Però parem compte, perquè si aquesta crònica apareix a la segona plana del diari, en aquesta mateixa plana -al final- i al llarg de la tercera pàgina es publica una narració breu de Pi i Margall. La crítica és profunda, però ve acompanyada de la utilització de molts textos que han sortit de la pluma de republicans il·lustres.

i més concretament dels federals. Els critiquen, però no poden prescindir-ne. Els textos republicans venen a refermar tradicions, elements ideològics, visions del món, comunes als uns i als altres. (106)

Retornem ara a parlar des de la perspectiva republicana.

En començar l'apartat hem insistit en la idea d'un republicanisme federal que mirava d'atreure's el moviment llibertari amb manifestacions de simpatia i suport, àdhuc en moments poc afalagadors per aquest últim.

Aquesta tònica general es va veure trencada en algun cas. Llorenç Ardid comparava els anarquistes amb els carlins i cridava l'atenció sobre possibles manipulacions de l'opinió pública per part dels primers. Aquesta és una acusació que recolliran alguns dels òrgans d'expressió possibilistes i de la Fusió republicana, i la concretaran en la identificació dels mètodes que fan servir uns i altres

A vegades la identificació dels anarquistes es feia amb els mateixos governants del país, en el sentit que aquestes desorganitzen i sacrifiquen el país des del poder. Generalment aquesta identificació s'acabava amb una demagògica sol·licitud de càstig per a tots dos anarquismes. (107)

En general aquestes postures contràries a l'anarquisme no deixaven de reclamar que es tractés el problema que suposava amb serietat. Es consideren "risas inmotivadas" les que aconseguen arrencar els comentaris sarcàstics dels diaris monàrquics "y aún en algunos republicanos" sobre les reunions anarquistes. No hi ha -diuen en aquests casos- perquè riure; sinó se solucionen els problemes que motiven les queixes dels obrers influïts per l'anarquisme, aquest es pot convertir en una amenaça i un veritable perill

per a l'estabilitat de la societat.

Aquests tipus de comentaris rebutgen la idea de prohibir l'activitat propagandística llibertària. Insisteixen en la idea de tallar amb les causes que fan que hi hagi gent que se'ls escolti. (108)

Les posicions més clarament oposades a l'acció llibertària procedien del possibilisme.

Poca importància li donaven abans del 1893. A la por que havia acompanyat la celebració del primer 1er de maig va seguir, en els tres anys següents, una progressiva pèrdua de temor davant l'anarquisme en el moviment obrer. A l'anarquisme se l'havia de combatre "con medidas reparadoras, con ejemplos de honradez, con justicia imparcial y desapasionada".

Paraules de to paternalista pronunciades en moments en què es considera dèbil l'anarquisme. Fins als preparatius del primer de maig del 1893 les coses es presentaven de la mateixa manera als ulls del republicanisme històric: jornada que es preveu pacífica, proletariat que "evoluciona" i comprèn que la violència i la lluita armada no li poden donar gaires beneficis, una classe obrera que sembla possible que retorni a la vida política.

Les coses varen canviar a partir d'aquesta data. L'aparició d'una acció terrorista prou forta farà que l'anarquisme aparegui com l'enemic de la societat per la seva maldat intrínseca, encara que els possibilistes no s'oblidin de relacionar-lo amb les conseqüències negatives de l'acció de govern dels conservadors i amb la manca de sinceritat democràtica dels liberals.

Convé dir que llavors no tenien cap dificultat per empassar-se qualsevol idea sorgida de la policia, a pro-

pòsit d'àmplies conspiracions anarquistes que es trobaven en l'origen dels actes terroristes. A més d'acceptar la idea propagaven àmplies llistes de detinguts que només pel fet d'ésser militants o simpatitzants anarquistes esdevenien responsables de tota mena de barbaritats.

Com a corol.lari de l'anterior posició, acabaven demanant duresa a les lleis que es discutien per actuar contra l'anarquisme. Més d'un cop "La Publicidad" criticarà les limitacions que volen posar en aquestes lleis la minoria republicana al Parlament:

"No olviden, pues, los diputados republicanos, que á la guerra solo se contesta con la guerra; que mientras los anarquistas no salieron de sus propagandas nadie les cohibió su palabra ni sus exageradas locuras; que la suspensión de las garantías constitucionales no ha afectado á nadie en Barcelona; y que en tanto no se reorganice y aumente el cuerpo de vigilancia de esta ciudad y provincia, y no se aumente también el contingente de la guardia civil, y no sea posible la vigilancia más escrupulosa garantida por el número y la inteligencia de los encargados de ella, Barcelona se encontrará bien en el actual estado, no por miedo, sino porque todos los vecinos quieren tener la seguridad de que hay quien vela y quien les garantiza el derecho que todo hombre tiene á la existencia."

En tot cas aquest tema el tractem més endavant. Però ja des d'aquí queda clara la idea que el republicanisme conservador reacciona amb duresa i que es reafirma en els seus atacs a l'anarquisme, per motius equivalents als que els portava a lloar el P.S.O.E.. El desordre, la possibilitat d'un atac directe a les institucions -església, exèrcit- o a la burgesia -com en el cas del Liceu- atemoritzaven els sectors benestants de la petita i mitjana burgesia que nodria els rengles republicans.

Ara bé, en aquests moments més durs no mancaren exemples de la convivència dins les iniciatives del moviment

popular que contrasten amb les declaracions obertament condemnatòries que acabem de comentar. És el problema d'un republicanisme on convivia sectors socials ideològics, si no oposats radicalment, sí com a mínim amb diferències notables. (109)

III.D.3. Concepció del socialisme en els medis republicans.

De què ve als republicans l'interès pel "socialisme" i la decisió d'incorporar-lo, convenientment reformat i reinterpretat, al seu "corpus" teòric i doctrinal?

Podríem respondre que és una preocupació comuna a tot el món polític català. El socialisme en totes les seves variants anava fent camí, i el terme es recupera per sectors ben diferenciats.

Però és que a més els republicans, el centre i l'esquerra republicana, els progressistes, els centralistes i, sobretot, els federals tenien una raó més. Les classes treballadores començaven a expressar les seves necessitats, les seves aspiracions, sota la denominació genèrica, i gens compromesa amb un corrent polític determinat d'altra banda, de socialisme. A més ho feia de forma autònoma.

Com recordava un federal:

"Nuestra bandera por ser política nos veda formar al lado de ninguna de las escuelas sociales que hoy existen.."

però, com a obrers que són han de conèixer els objectius de les diverses famílies socialistes. (110)

La cita ens aporta a més una dada important. Els republicans acostumen a diferenciar l'àmbit estrictament polític del social i econòmic. En el primer no tenen difi-

cultats per definir-se, i en el segon és on té lloc aquesta reformulació que deiem del socialisme. Una reformulació que depèn molt de l'angle des d'on es faci, però que des de l'esquerra federal té el to més positiu. To que queda reflectit -de manera prou ingènua- en el poema L'aspiració d'un obrer, de Baldomer Oller, publicat -en català- a "La Avanzada", l'any 1888. És un text dedicat a Pi i Margall, en el qual l'autor fa declaració de federal i "Preten qu'és sá lo socialisme".(111)

No tots opinaven el mateix. Però en el que sí l'acord és generalitzat és en el caràcter "eclèctic" que havia de tenir el "socialisme" republicà.

En Joan Salas Anton ho expressava així:

"El verdadero socialismo es el constituido por la resultante de todas las escuelas en que se divide; no hay, pues, que rechazar a priori ninguna de ellas."

I cita els comunistes, socialistes, àcrates, col·lectivistes, individualistes, llibertaris i cristians -com Tolsstoi.

Antoni Cullaré citava les escoles per fer una crida a la unitat:

"Comunistas, nihilistas, anarquistas, socialistas, uníos todos bajo el manto sacro de la igualdad, marchad al son del canto del progreso, pelead con fiereza en el baluarte de la verdad."

I acabava : "La victoria es vuestra".(112)

No hi ha una sola escola vàlida. És de l'aprofitament dels elements vàlids de cadascuna d'ells que sorgirà un socialisme realitzable. La forma de constatar quins elements són vàlids i quins no és a través de la "ciència", que en cada moment de la història de la humanitat és l'encarregada d'indicar quines passes es poden donar i quines no.

Malgrat aquest "eclecticisme" hi ha alguns noms que sobresurten en les referències republicanes. El cas més important és el de Pierre-Joseph Proudhon. Fonamentalment en els ambients federals. El paper que juga Pi en aquest punt és, no cal dir-ho, de primer ordre. Ja en aquells mateixos anys es començava a magnificar l'empremta deixada pel pensador social francès en el seu traductor al castellà.

Joaquim Lluhí, des de "La Avanzada", diu de Proudhon que es "el ilustre filósofo y sabio economista que los años levantan, poniéndolo cada día de mayor relieve..". El periodista federal acaba defensant les propostes alternatives de Proudhon i dient

"Lo que Proudhon concebía no es aún, pero será. La organización política y social perfecta por que suspiraba ha de ser un hecho."

Aquesta presència de Proudhon s'explica clarament: federalisme, defensa de caixes de crèdit a l'abast de l'obrер i el camperol, cooperativisme, municipis com a instruments de primer ordre en la vida social i econòmica són algunes de les alternatives a la qüestió social que els republicans defensaran, i poden trobar-se reflectides, d'una o altra manera a l'obra de Proudhon o, encara més, a les referències indirectes que d'ella es tenien.⁽¹¹³⁾

Altres referències són molt més aïllades. Alguns articles de Fernando Garrido o valoracions molt favorables dels falansteris com a experiència que pot fer avançar la solució del problema social. Altres als socialistes alemanys, com Bebel. I, algun que altre article de Carles Marx que completaven els treballs de Salas Anton destinats a donar a conèixer l'obra i la personalitat del pare del so-

cialisme científic. Articles, aquests darrers que tenen tots ells un caràcter d'homenatge a Marx, encara que l'autor es cuida prou de distanciar-se de l'orientació dels treballs del filòsof alemany. A vegades Marx és recordat per oposar-lo, bastant barroerament, a Bakunin. Com quan el mateix Salas Anton, després de l'atemptat del Liceu, diu que en el Congrés de l'A.I.T. de setembre del 1869 a Basilea es contraposaren de la manera següent:

"Allí debutó Bakounine como destructor enfrente de Marx, organizador y hombre de gran saber y raro talento."

Quan comenta les diferències entre col·lectivisme i comunisme es mostra partidari del primer. Però creu que les diferències reals entre Marx i Bakunin eren en quant als procediments:

"...mientras éste (Marx) lo esperaba todo de la evolución de las leyes económicas del capital por él descubiertas, y aspiraba á convertir el proletariado industrial en formidable falange que, disciplinada y reflexiva, se aprestara á apoderarse del poder político de todas las naciones, aquel (Bakunin) fiábalo todo á la eficacia de la revolución y á los procedimientos de violencia."

No es pot dir que Salas fos gaire brillant ni original en la seva visió manipulada de la polèmica Marx-Bakunin, però el que resulta evident és que aquesta és la imatge que entre els seus lectors devia deixar, carents de qualsevol altra mena d'informació més o menys directa dels dos pensadors i activistes socialistes involucrats en el paràgraf reproduït.

Salas contribueix conscientment a donar una bona imatge de Marx, al marge de les alternatives reals que aquest pugui proposar, i una imatge negativa de Bakunin.

I quan ho fa? Doncs, encara no dos mesos després de

L'atemptat del Liceu. (114)

Retornant al concepte que tenien els republicans del que era i seria el socialisme convindria reproduir alguna de les definicions que donaven.

"El socialismo es el progreso; el desarrollo relativamente integral de los individuos y sociedades; la mutualidad y la fraternidad; la libertad y el orden gerárquico; la solidaridad en todas las esferas; la asociación agrícola e industrial."

Aquesta definició republicana del socialisme no varia gaire d'aquesta altra:

"Socialisme es: tota doctrina filosòfica que tinga per objecte la reforma completa de la societat, baix la base de la associació general y universal, per a procurar en lo més alt grau possible lo desenrotllo físich, moral é intelectual del sér humá, la satisfacció de totas sas necessitats y la garantia del dret á la vida."

La principa diferència rau en l'autor; mentre el del primer és un publicista republicà - Manuel Navarro Murillo-, el segon és de Lluçà i Pijals i surt a "La Tramontana". Amb això volem deixar constància de la proximitat en la consideració sobre el que és el socialisme entre dos corrents sorgits d'una tradició esquerrana i liberal al mateix temps. Que lliga més amb el socialisme dit utòpic. El socialisme és l'associació, la solidaritat, el mutualisme, afegits als vells ideals republicans de llibertat, igualtat i fraternitat. (115)

Una concepció del socialisme que podem configurar gràcies als següents punts:

1). La importància de la consecució d'una "total emancipació moral", que s'hauria de completar amb una "relativa emancipación económic". Relativa perquè les desigualtats socials i humanes, les diverses capacitats no fan possible

ni desitjable la total igualació econòmica.

D'aquest element se'n dedueixen els dos següents.

2). La transcendència de la instrucció i de l'educació. únics factors que poden arribar a enaltir la condició humana traient-la de la degradació i de la subordinació als altres.

El paper bàsic de la instrucció ve determinat també pel caràcter reformista del seu socialisme.

"La instrucción, las aptitudes, las capacidades, los sentimientos de benevolencia y de justicia, los criterios del sano juzgar y del recto obrar, no se improvisan."

L'educació i la instrucció, que pels llibertaris eren factors que coadjuvaven a l'emancipació social, en els republicans esdevenien justificació de l'acció política i del reformisme econòmic i social. No es podia fer gaire cosa mentre els obrers fossin com eren.

És per aquest motiu que defensaran, en el món del treball les alternatives cooperativistes:

"sin cooperación jamás se adquieren los hábitos mutualistas y de solidaridad."

3). Un dels camins defensats com a més útils per a reformar l'ordre social és el del Dret, el de la legislació. Acció legislativa que, lògicament, exigeix una prèvia presència en la lluita política.

Salmerón serà un dels grans defensors d'aquesta estratègia que procedeix també de la prioritat que es dóna a l'"emancipació moral". El mateix Salmerón dirà que se'l pot considerar socialista en tant que reformador de les lleis car

"patrocino -a les Corts- las que tengo por nobles aspiraciones de establecer el libre organismo de l igualdad, que afirma definitivamente la democracia

en el concierto de los derechos inviolables de la persona humana, con la solidaridad social, hoy disuelta por el atomismo individualista."

Aquesta darrera referència ens dóna una altra pista del "socialisme" dels republicans: entès com a contraposició a l'individualisme, com a estructuració correcta i justa de la societat en forma que, respectant els drets individuals que defensava la tradició liberal, evités les injustícies més punyents, les explotacions més sagnants. Però res de relaxació de l'ordre social:

"El socialismo por definición es lo contrario de todo lo que tiende á relajar ó destruir los vínculos sociales."

4). El respecte a les llibertats individuals de tradició liberal feia que el "socialisme" republicà no atacés directament el dret a la propietat individual. La propietat no és un robatori, diuen; i concretament no ho és aquella que és fruit del treball.

Les declaracions més radicals, com la que reproduïm tot seguit

"...lo que tiene el rico, no es suyo solamente, es tuyo, es nuestro; son bienes expoliados á los hombres y su retención es injusta."

ap reixen a l'extrema esquerra federal. La que està mig en contacte amb nuclis obrers radicals i anarquistes.

Un altre exemple en direcció similar. Bou i Bauló en un conferència sobre reformes socials, al Centre Federal de Sants, va dir:

"Al partido federal, sus elementos y su historia le obligan á convertir la propiedad de individual en colectiva, en la forma que se crea más necesaria, pues lo que á todos pertenece no puede ser patrimonio de algunos; y por fin, al partido federal le corresponde convertir á ese paria del feudalismo moderno, llamado obrero, en individuo libre y digno de la progresiva sociedad humana."

Tanmateix la majoria de declaracions es fan en el sentit de respectar el dret sobre el producte del propi treball. Convé recordar que la tradició col·lectivista, majoritària entre el moviment obrer llibertari català d'aleshores, no contradeia radicalment aquesta afirmació. Més encara, partia d'una premissa força idèntica.

5). La mateixa tradició liberal portava a la denúncia de les temptatives autoritàries. Denúncia que concretaven en crítiques als socialistes d'inspiració marxista quan aquests procedien a l'expulsió dels anarquistes de determinats congressos obrers internacionals; però que no podem entendre com el producte de les simpaties unilaterals per un sector del moviment obrer. Ja hem deixat clar el caràcter eclèctic del concepte de socialisme usat pels republicans. Encara més, sovint denunciaven també la violència, el caràcter destructor d'alguns anarquistes, que veien així mateix com una expressió de tot autoritari.

6). El darrer aspecte del "socialisme" republicà és la seva seguretat en el caràcter interclassista que tindran les transformacions socials que s'apropen. Aquestes transformacions no beneficiaran una sola classe, sinó que vindran per a "traer la paz y el amor á toda la humanidad en general".

L'únic problema pot venir si els poderosos no abandonen l'orgull i la sobèrbia. Llavors el procés serà revolucionari i el cost serà molt més gran. Tot i així, el resultat final ha de millorar la condició social de tots els homes i dones, independentment de les classes a les quals pertanyin.

És també una manifestació de proximitat a les anàlisis àcrates sobre aquest punt. L'individualisme liberal els fa

partir del ser humà, tant en les perspectives de lluita per la transformació social com en els resultats finals previstos. (116)

Serà partint d'aquesta mateixa tradició ideològica, però amb una lectura conservadora, que Castelar podrà combatre el socialisme. De fet els castelarins seran el corrent republicà que escometrà de front el socialisme partint de la incompatibilitat d'aquest amb la llibertat individual:

"Los errores capitales del socialismo provienen de confundir la sociedad con el Estado y de creer que la sociedad tiene leyes distintas de la naturaleza del hombre, cuando no es más que el complemento de esta misma naturaleza."

I, la llei fonamental de la naturalesa humana és la llibertat; per tant, és una incorrecció, compartida per socialistes i absolutistes, creure que

"para fundar la sociedad, el hombre necesita sacrificar su libertad."

I, conclou Castelar:

"Negamos al Estado derecho para negar la libertad de trabajo, la libertad de crédito, la libertad de comercio, como la libertad de pensamiento."

El mateix Castelar, en unes declaracions a "El Imparcial", de Madrid, reproduïdes posteriorment a "La Publicidad", es manifestava contrari al que titllava de "tutelas artificiales", assegurant que el socialisme pretenia legislar el que era impossible, i, referint-se al problema de les vuit hores deia que en lloc de demanar-les a l'Estat, s'havien de demanar als patrons directament, car no eren possibles les mides uniformitzadores que afectessin sectors econòmics tan diversos.

Aquesta posició era també la d'alguns sectors del so-

cietarisme reformista. Pàmies, tan sols unes setmanes abans, havia declarat, en una reunió preparatòria del primer de maig, que les vuit hores no les podien demanar els treballadors del tèxtil perquè això faria que els empresaris traslladessin les fàbriques a la muntanya.

En darrera instància cal aclarir que per al partit possibilista la qüestió social era una pura qüestió moral. No es poden restringir les llibertats, ni les del empresari capitalista ni les de l'obrer, però aquestes llibertats s'han d'ajustar a les normes ètiques per tal que contribueixin al manteniment del bon ordre social:

"És indiscutible que cada industrial te'l dret de pendre y despedir als treballadors, segons li acomodi, pero tot dret te una limitació moral en la mateixa consciencia de qui l'exerceix".

Arribats en aquest punt ni la república -com veurem- serveix per a la solució dels problemes socials. L'únic a què es pot aspirar és que estableixi un marc més adequat per a les relacions socials i laborals en base al concepte de l'acompliment més estricte del principi d'igualtat jurídica.

Serà partint d'aquesta mateixa idea que es lluitarà contra el socialisme des de les planes de "La Publicidad" al llarg de tota la dècada dels noranta, en campanyes que seran lògicament contestades des de les planes de "La Tramontana", l'òrgan que, d'altra banda, mantenia excel·lents relacions amb altres tendències republicanes. (117)

Tendències del republicanisme català que, amb els matisos comentats i amb l'excepció possibilista, feien una relectura perfectament integrable del socialisme dins el "corpus" doctrinal que sostenien.

III.E. Les alternatives.

El contacte amb els medis obrers, l'existència comuna que menaven, la clara militància popular dels partits republicans, obligava a aquests a plantejar alternatives viables i concretes a la qüestió social. La "comprensió" del socialisme esdevenia el marc teòric, de reflexió que permetia trobar-les. Però eren sobretot les necessitats més immediates de donar resposta als plantejaments i a les dificultats que sorgien de la vida obrera i popular, el que facilitava l'aparició d'aquestes alternatives.

Unes alternatives que, com Pere Gabriel assenyala per als anys setanta a Mallorca, veien en "un cooperativisme primerenc, una certa confiança en les conseqüències "benèfiques" de l'extensió de l'ensenyament entre les classes populars i, juntament amb això, un difús "socialisme" que intentava de posar en primer pla el treball i l'estalvi, l'emancipació econòmica dels treballadors pel seu propi esforç, sense tocar gaire les característiques essencials de la propietat privada, pensant més a possibilitar un accés a aquesta dels obrers que no en la seva abolició."

En tot cas, vint anys més tard s'haurà avançat una mica més en la concreció d'algunes d'aquestes propostes, però d'altres romanen amb les mateixes característiques de vaguetat i generalització.

Per tal de fer-les més comprensibles convé distingir-ne dos tipus. El primer és el relacionat amb les vies polítiques que podien donar solució a molts conflictes i problemes, a través de l'acció de govern i de l'acció legislativa. El segon tipus d'alternatives són aquelles que

com el cooperativisme o l'associacionisme es donen en el terreny social i econòmic, en la recerca d'unes relacions laborals diferents.

III.B.1. La lluita política com a camí i instrument d'emancipació de les classes populars.

Totes les forces polítiques republicanes coincidien en la necessitat que la classe obrera retornés a la vida política. Una vida política que semblava defugir i considerar com a inútil. L'argument utilitzat de forma generalitzada és el següent:

"El problema político no es independiente del problema social; porque toda transformación de las leyes es una verdadera revolución."

Els possibilistes no es queden enrera en el moment de plantejar l'alternativa política per a la qüestió social: el retorn de l'obrerisme a la vida política a través del republicanisme, per tal de crear unes noves condicions que impedissin els atacs a la dignitat i al dret d'associació dels obrers. El desengany dels obrers respecte dels partits republicans durant l'experiència del sexenni no els pot fer oblidar les notables conquestes aconseguides: sufragi universal, llei de premsa, jurats mixtes i llei d'associació.

La justícia no s'assolirà amb el socialisme, sinó amb les llibertats polítiques que només els republicans poden implantar i fer respectar:

"Nuestro ideal no es una República de clase, sino una República amable, habitable, progresiva dentro del orden, un Gobierno verdaderamente nacional."

Per tal de fer-ho possible, "mañana les esperamos (als obrers) en los comicios." (118)

Un bon exemple de la tàctica seguida pels possibilistes es troba a Manresa, on juguen amb les successives candidatures d'Emili Junoy. Aquest republicà moderat tindrà molts problemes en el districte per motius diversos. Pel gener del 1896 presentant, de nou, la seva candidatura com diputat a Corts, es veu obligat a fer un seguit de puntualitzacions referides a aquests problemes en una llarga entrevista feta pel periòdic "La Montaña".

En primer lloc es deslligarà de Llatjós, alcalde de Manresa en conflicte amb els seus ex-companys republicans, i que en el marc del possibilisme havia derivat cap a pràctiques més o menys caciquils. Però sobretot ha de puntualitzar el que pensa a propòsit de la qüestió obrera. Diu que en el seu cor té "el ferviente deseo de la emancipación del proletariado". I, per què ha de fer tan aclaparadora declaració de principis? Pura i simplement perquè ell ha fet totes les seves campanyes electorals demanant el vot obrer. Però, és clar que no se'n pot fer abús. Sobretot quan en l'actuació política de la passada legislatura s'han tingut vacil·lacions importants en els moments de defensar els interessos dels treballadors.

La resta de les respostes de l'entrevista són una excusa mal dissimulada. A les acusacions fetes pels obrers que el consideren lligat als interessos de la burgesia, recorda les seves campanyes en favor dels vaguistes des de les planes de "La Publicidad" i la defensa legal davant els tribunals dels treballadors Navés i Trilla. Diu que el que passa és un malentès sorgit en defensar la producció nacional; defensa que li ha valgut el reconeixement i

l'aplaudiment dels fabricants de la comarca, però no d'aquests exclusivament.

En tot cas queda clara una cosa: els possibilistes tindran greus desajustaments entre les crides a la incorporació dels treballadors a la vida política a través del republicanisme que ells representen, i una pràctica quotidiana que no els permet trencar amb sectors socials benestants que, com a conservadors més o menys reformistes, no deixaven de representar. (119)

Des del Partit republicà progressista també s'insistia sobre la importància de la presència obrera a la vida política. Portar la República havia de ser l'objectiu polític immediat de la classe obrera.

"sólo en el seno de la República, sólo con un gobierno nacido de la soberanía popular, económico, moralizador por interés, tanto como por virtud, pueden tener comienzo y término las reformas que han de dar por resultado la emancipación económica y el bienestar social de las clases trabajadoras."

Aquesta afirmació, que d'altra banda és molt comuna a tots els corrents republicans encara que expressada amb més o menys convicció, està acompanyada per una concreció: és amb la participació política en els Ajuntaments, on tants temes de la vida diària del proletari es tracten, on es veuran més resultats satisfactoris, més solucions concretes.

A vegades els progressistes recorreran, per defensar les seves tesis, a exemples facilitats per l'acció legislativa a la veïna República Francesa. Com quan, pel 1896, aprofita les mesures socials dictades pel govern francès en matèria de jubilació per dir:

"mediten los obreros españoles, y reconozcan que sólo dentro del régimen republicano, y no con

utopías irrealizables, podrán hallar solución los problemas que al mejoramiento de la clase obrera se refieren."(120)

Des dels òrgans de premsa més o menys unitaris, també s'efectuaren crides amb els mateixos arguments i en el mateix sentit. A vegades afegint la idea que la unitat dels republicans -de la qual moltes vegades se sentien legitimats capdavanters- afavoria l'aproximació obrera a la vida política.

"La Fraternidad", de Manresa, després d'afirmar que vénen a cercar la concòrdia entre tots els republicans manresans, apuntava en la direcció esmentada:

"Nuestra comarca, eminentemente fabril é industrial, cuenta con un sinnúmero de obreros que están siempre dispuestos á arrostrar cualquier sacrificio por la redentora causa de la democracia, y así como necesitamos apoyo, y los obtendremos siempre, mientras entre los republicanos impere la cordialidad de relaciones, la fuerza que conseguiremos con nuestra concordia ha de serles altamente provechosa para adelantar en el suspirado camino de la emancipación social edificado sobre la firme base de la libertad".

"La Unión de los Pueblos", de Sant Martí de Provençals, adverteix als obrers que per demanar millores cal contribuir a aconseguir-les:

"Si no abogais por la emisión del librepensamiento, sino procurais por el Sufragio universal, sino os esforzais para el pronto advenimiento de la Democracia y de la República, ¿con qué derecho podreis pedir á las Cortes que os sancionen leyes que os favorezcan y amparen? Si no trabajais á favor de la institución democrática ¿qué títulos podeis aducir para esperar de esta indispensables é indiscutibles mejoras, puesto que para conseguir las no habeis hecho ningún sacrificio ni esfuerzo alguno?"

"El Diario Republicano de Barcelona" acceptant que la república no solucionaria d'una forma immediata les injustícies socials deia

"pero no dudamos ha de contribuir grandemente al mejoramiento de la clase proletaria."

I així podríem continuar fent una llarga relació procedent d'aquest tipus de premsa republicana. També podríem referir-nos als actes unitaris. En un banquet -amb míting previ- fet a Monistrol de Motserrat en honor de Salas Anton i Emili Junoy varen haver intervencions de representants de totes les forces republicanes. I més d'una plantejà la via política com a resolució del conflicte social -basant-se en la trajectòria dels dos homenatjats. Destacà la intervenció d'un obrer, Pau Brugueres, que defensà el retorn dels obrers al si dels partits democràtics. (12)

Però tornem a les dues forces republicanes que ens falten: federals i centralistes.

Tant pel seu origen com per la seva composició social era lògic que el federalisme fos el corrent republicà que més s'identifiqués amb l'obrerisme. De fet, al llarg de la dècada dels noranta, els intents d'aproximació entre aquests dos components bàsics de la vida catalana de la segona meitat del vuit-cents es repetiren. (122)

Les raons: la debilitat i l'aflament polític dels federals; la desorganització del societarisme d'inspiració llibertària; l'aparició de grups com "La Avanzada" que des de l'esquerra federal obligaren la direcció del partit a concretar el que ja era una tendència i, sembla clar també, l'aparició del moviment polític catalanista, que amenaçava allunyar dels republicans federals certs col·lectius humans que els hi havien estat històricament fidels -classe mitja-baixa, menestrals, artesans- i obligar-los a cercar, gairebé de manera exclusiva, entre el proletariat industrial les bases socials pròpies.

Les crides a la classe obrera es realitzen, de la mateixa manera que les fan la resta de grups republicans, per tal d'aconseguir la participació política electoral dels obrers, considerant que traient-los del retraïment en el qual es troben s'acceleraria el camí cap a la república.

El federal manresà Ignasi Ferrazon i Mer, home que afirma seguir l'evolució de l'obrerisme de prop, ja havia dit el 1887 que el principal enemic de l'obrer és el seu propi indiferentisme.

Als obrers se'ls suggeria que amb la república es trobaria un marc adequat per a l'evolució social en benefici del proletariat i que, a més, amb el sistema federal aquest procés seria molt més clar i fàcil.

Amb motiu de l'aparició de "La Autonomia", aquesta concretava entre els seus objectius el de predicar que la classe obrera s'agrupi al voltant del partit federal.

Dirà que no només és la República la que pot portar millores a la classe obrera; és que si aquesta és federal els obrers podran plantejar, per a la millor solució dels seus problemes, els seus conflictes davant el poder local o regional abans que davant l'allunyat i omnipotent poder central.(123)

A diferència de les crides a la classe obrera efectuades per possibilistes, progressistes o centralistes, les dels federals contempen el fet que les propostes del partit recullen les aspiracions de la classe obrera, i hi donen alternatives a problemes concrets. Els federals no es limiten a parlar de la millora de l'obrer, concreten iniciatives per a la millora de la seva situació i les integren en el seu programa. Programa, tanmateix, que és canviant,

car el progrés, el canvi social, replanteja de manera constant les demandes dels obrers. "La Autonomía" ho aclaria en la presentació a la que feiem esment. També "El Nuevo Ideal", de Mataró, aclarava, en publicar el programa federal del 1894, que aquest no era un programa tancat. De fet partint de la idea que la qüestió social serà la qüestió clau del segle XX és lògic que es consideri que en el programa federal s'hagin d'incloure totes aquelles reformes que les noves situacions vagin plantejant. (124)

Els federals, en resum, es permetien dirigir-se a la classe obrera cridant-la a participar en la vida política deixant molt clar que ho feien amb un programa elaborat i obert al mateix temps. No eren crides buides de contingut.

També apel·laven a la seva història per a justificar aquestes convocatòries, que sovint eren exigents en la forma. Una història que no era que fos propera, sinó que sorgia dels mateixos moviments populars:

"No es el partido federal amigo de hoy del obrero; sino que lo es de ayer y de siempre, pues ya desde sus albores ha peleado en pró de las reformas sociales al proletariado necesarias."

Aquesta seguretat li permetia atacar durament aquelles societats obreres que feien de l'apoliticisme una declaració de principis. Aquestes associacions obreristes eren acusades d'estar al servei dels polítics caciquils els quals se n'aprofitaven; i, els federals no amaguen que aquest tipus d'associacions eren, a Barcelona i als Afores, molt nombroses. (125)

Els federals no volien crear falses expectatives. De tant en quan, i sense trencar amb la invitació a la parti-

cipació obrera, recorden que

"Es quimérica la creencia de que basta la República para remediar los males del país."

No hi ha prou amb un canvi superficial

"El que sea electivo el primer poder del Estado, y el que sea renovada la personalidad que lo desempeña... es mejora que no trasciende los bastante en beneficio de la manera de ser político-social del pueblo."

La diferència amb les forces del republicanisme unitari rau aquí. Per als federals calen reformes en l'ordre social i per això han elaborat un programa -el del 1894- força complet alhora que obert. És només a partir d'aquesta voluntat de donar respostes concretes a la qüestió social, i no només per al canvi de les formes de poder, que sol·liciten la participació política de la classe obrera. (126)

Dels centralistes ja hem comentat en aquest capítol les reiterades crides a la participació dels obrers en política, des del mateix moment en què es constitueixen en partit.

Tenen així mateix, unes característiques molt similars a les descrites per als progressistes i per als republicans sense adscripció directa de partit.

Potser convé destacar el fet que realitzaren una proposta concreta.

En realitat és una proposta personal a'Odón de Buen, i a més feta en el moment en què el P.R.C. s'estava extingint, però reflecteix amb notable diafanitat cap a quin tipus d'acció conduïa la visió centralista de la incorporació de l'obrerisme a la vida política.

Lliga Popular és el nom que pren el projecte d'organització dissenyat per de Buen, amb la finalitat de fer participar els obrers.

Lògicament el projecte no passa d'aquestes primeres fases de llançament de la idea. Però no es pot oblidar. Car, d'alguna manera, anticipa realitzacions de començaments de segle, com les Cases del Poble lerrouxistes. (127)

Totes les crides fetes a la classe obrera, ja ho hem citat, valoren especialment la virtualitat dels municipis com a òrgans de poder local amb competències que poden millorar les condicions de vida de les classes populars. Són moltes les afirmacions en aquest sentit. I era sens dubte en aquest terreny en el què els republicans estaven més segurs a l'hora de pressionar a l'opinió popular.

Josep-Narcís Roca i Farreras es felicitava, l'any 1891, que socialistes i anarquistes (sic) anessin a les properes eleccions municipals. Diu que el municipi és l'instrument adequat per dur a terme la reforma social.

Aquesta idea era, lògicament, molt més insistent en els ambients federals. Ells relacionen directament la consecució de l'autonomia municipal i del sistema federatiu a la redempció de l'obrer, per la proximitat d'aquest poder a la realitat popular.

Però no era només en medis federals. De la confiança en la capacitat operativa de la política municipal és un bon exemple el programa presentat pel Centre Republicà -candidatura unitària-de Manresa:

"...igualdad absoluta para todas las clases y todos los ciudadanos: protección al pobre y desvalido: estudiar y resolver la cuestión de consumos, que tanto afecta á las clases menesterosas: proporcionar instrucción á las clases populares por medio de una Escuela de Artes y oficios y trabajar para la implantación de todas aquellas reformas de carácter político, social y económico que tienen los pueblos más adelantados." (128)

Al costat d'aquesta idea del municipi sovintegen les crides a la participació política raonades a partir de la

importància d'utilitzar l'Estat per a la solució dels problemes socials:

"Jamás ganará la batalla el obrero, interín no posponga los ideales sociales á las políticas fuentes de donde dimanar deben todas, absolutamente todas las reformas sociales compatibles con el derecho y la razón.

Obreros, basta ya de farsas sociales, llámense como se llamen. Sed políticos como vuestros padres y luego conseguireis sin trastornos, miserias ni humillaciones lo que justament pedis por procedimientos de cuyo pleito habeis siempre de salir gravados con las costas y condenados á continuas humillaciones de vuestro amor propio y á mefistofélicas risotadas de vuestros eternos enemigos.

Sed demócratas y obreros á la vez".

Cal dir que això serà font de contradiccions teòriques importants, ja que com a bons liberals no veien en l'Estat un element tan important com la pròpia societat. Però, com a homes preocupats per la qüestió social entenien la transcendència que podia tenir en cas d'adoptar una política de protecció a la classe obrera. No és estrany que aquest argument fos llençat contra determinades forces republicanes per part d'altres partits que poc abans el defensaven, i que més endavant ho tornaran a fer.

Nicolás Pérez -federal- comenta una obra d'un republicà centralista. I ataca el fet que vulguin resoldre la qüestió social per la ingerència de l'Estat. La solució correcta passaria per l'educació, l'evolució, la distribució equitativa dels impostos públics i la millora de la legislació civil. Al marge que aquests dos punts últims passen inevitablement per l'acció de determinats instruments de l'Estat, és que els federals havien estat defensant, i ho continuaran fent, la "conquesta" de l'Estat per convertir-lo en un instrument de progrés social, de justícia i afavoridor de la igualtat.

Coll i Remedios, possibilista, es dirigirà

"á los poderes públicos constituídos, recordándoles sus paternales deberes como entidad reguladora de los intereses sociales confiados á su conservación".

Si això no es produeix la revolta i la venjança de l'obrer serà tremenda. Aquest punt de vista era sostingut a un diari -"La Publicidad"- que durant els primers de maig havia afirmat que no es podien demanar a l'Estat les vuit hores, perquè això era una qüestió exclusiva dels empresaris i dels treballadors. Qualsevol intervenció de l'Estat aniria en contra de la irrenunciable llibertat dels subjectes econòmics. Però, és clar, pel mig hi ha hagut l'atemptat de Pallàs. Les coses es comencen a posar negres, i comença a perdre's la noció liberal ortodoxa: l'Estat podia intervenir per tal de disminuir els efectes més negatius, socialment parlant, de l'economia lliure.

La major part de vegades aquesta contradicció, una de les claus dins el republicanisme, no tenia uns condicionants tan immediats. Era la contradicció diària i la recerca d'una solució, al mateix temps que els conflictes entre les diverses forces republicanes el que portava a aquesta relativa confusió en les postures defensades sobre la intervenció o no intervenció de l'Estat en els afers socials i econòmics. (129)

III.E.2. Les alternatives socials i econòmiques.

En aquest terreny les diferències existents entre les diverses opcions del republicanisme català eren molt més profundes que en el camp de la intervenció política de la classe obrera. Des de simples reformes, petites modificacions

que no alterarien els trets bàsics del sistema dominant, fins a alternatives molt més radicals que haguessin afectat de fet l'equilibri de l'organització social i econòmica vigent, es manifesten a l'interior del republicanisme.

D'aquest darrer tipus d'alternatives en trobem, sobretot, entre els federals. Alguns d'ells afirmaven:

"Nadie se dé por engañado, la futura revolución no tiene, no puede tener por objeto un simple cambio político que no alterase en nada el actual sistema propietario; no se emplee más el vano subterfugio de que no conviene alarmar á las clases conservadoras, pretexto cándido si no fuera encubridor de perversos fines para después del triunfo: se va resueltamente á poner en práctica el programa que dieron al mundo revolucionario los héroes de París antes de sucumbir en los horrores de la semana sangrienta: "La tierra al agricultor, el instrumento de trabajo al obrero, el trabajo para todos."(130)

Aquesta visió posa al davant el problema de la propietat, captat com essencial per tots els sectors republicans.

III.E.2.1. El problema de la propietat.

Hem dit, en comentar el concepte que els republicans tenien del "socialisme", que el dret a la propietat no és atacat frontalment per part d'ells. Però també anticipàvem que restringien molts sectors la justícia d'aquesta propietat al fet que es limités als productes del propi treball.

D'alguna manera l'alternativa més insistent és la de la universalització de la propietat. Una universalització entesa com una distribució més equilibrada de la riquesa existent. Distribució que no es podia aconseguir de mantenir-se l'existència de grans fortunes que es basaven en l'explotació de l'home per l'home. Els únics que defensa-

ven el caràcter inalterable de la propietat privada eren els possibilistes, i eren acusats per això de justificadors de les injustes explotacions i de no donar alternatives vàlides a la classe obrera, des d'altres opcions republicanes.

Però fins i tot els possibilistes veien que el manteniment de la situació vigent conduïa a un agreujament del problema en manifestar-se un important i progressivament aguditzat procés de proletarització de les classes mitges.

L'any 1886 deia "El Eco Posibilista":

"Y lo más triste del caso, lo que hace más penoso este conflicto, es que al influjo de las actuales gerarquías económicas, el cáncer social del Proletariado va aumentando de día en día en extensión é intensidad: en extensión porque va abarcando cada día más la clase media que habiendo desaparecido ya de los grandes centros fabriles desaparecerá también de los campos cuando no encontrando los capitales aplicación en la industria se dedique á explotar la agricultura en gran escala; en intensidad ya que á consecuencia del progreso de la mecánica cada día se hace intervenir de una manera más activa á los elementos naturales á la producción de la riqueza, cada día es mayor el ahorro de esfuerzo humano y por lo tanto el número de brazos que por no tener aplicación quedan sin jornal."(131)

La realitat d'una propietat cada cop més concentrada en un nombre menor de mans, deguda tant a raons tècniques com socials, es planejava combatre-la a través d'un repartiment de la propietat agrícola i, en el món urbà, a través d'una tributació progressiva i d'un estalvi popular que aconseguís fer de cada treballadors un potencial petit empresari.

Amb la tributació progressiva s'aconseguia -deien- limitar la possibilitat de concentració de grans capitals i s'evitaven les injustícies fiscals greus contra els més necessitats. Com per exemple passava amb l'impost de consums.

Pel que fa a l'estalvi només un salari just podia permetre'l. D'aquesta manera s'acabava dient que taxar amb jus-

tícia el producte del treball permetria acabar amb l'excessiva desigualtat en la distribució de la riquesa.

L'estalvi, a més, faria que l'obrer estimés la seva feina, fent que augmentés en valors absoluts la producció de riquesa per al conjunt de la societat.

El que no es podia fer era atacar el capital, doncs aquest era irreprotxable si procedia de l'estalvi. Malgrat tot, i referit bàsicament al món rural, no es deixarà de banda parlar d'una possible revisió de títols de propietat de determinades terres i béns.

L'estalvi, en darrer terme, podia fer triomfar un altre instrument dels obrers en la defensa dels seus interessos. Un instrument que als ulls de molts republicans no era gaire recomanable, però que d'utilitzar-se hauria de fer-se amb garanties d'èxit. Parlem, és clar, de les vagues i de la conveniència de les caixes de resistència en cas de dur-se a la pràctica. (132)

Una altra mesura que podria limitar la concentració de la propietat seria la limitació del dret d'herència. No es pot dir que aquesta sigui una opinió generalitzada a tots els corrents republicans, però trobem alguna veu aïllada que, encara que de forma tímida, en fa esment.

L'any 1898, Eudenio Peré, des de "La Autonomía", entendrà el dret a la propietat com la forma més senzilla i directa d'autoritzar la retenció i usdefruit d'un tros de riquesa pública. Argumentant a partir d'aquesta premisa, el publicista federal arribava a la conclusió que no hi havia raons absolutes que justifiquessin el dret d'herència i la concentració de la propietat que d'aquesta se'n deriva.

El programa-manifest del partit federal, de l'any 1894, parlava de reduccions de les successions intestades i de

carregar amb forts drets les transmissions de béns a títol gratuït. Però, en els punts concrets del programa, en l'ordre social no es concretava cap mesura relativa al dret d'herència. (133)

L'accent, doncs, per part de tots els republicans recaurà en l'estalvi sorgit d'una correcta valoració del treball. El problema és que el treball difícilment serà estimat per uns capitalistes que intenten enriquir-se desmesuradament, i que ho intenten competint "por la baratura de géneros" i no per la "calidad de las materias elaboradas", com -segons els republicans- seria de desitjar. Això fa que l'empresari valori a la baixa els salaris dels seus treballadors, impeding l'estalvi per part d'aquests.

Es per aquest motiu que els republicans defensaran de manera contundent el dret d'associació obrera -al mateix temps que el d'associació empresarial- per tal que aquesta pugui defensar les millors condicions salarials pel seu treball. (134)

III.E.2.2. L'associacionisme obrer.

L'associació obrera era entesa pels republicans com l'instrument que podien tenir els obrers per defensar i millorar les condicions de treball, donat que aquest era, la immensa majoria de vegades, el factor amb el qual comptaven els empresaris per a l'obtenció de majors beneficis.

Els republicans es posaran sempre al costat dels obrers en aquells conflictes en els quals es posi en joc la defensa del dret d'associació. I no deixaran mai de denunciar el caràcter limitat que encara presentava aquest associacionisme per la manca de decisió organitzativa dels treballa-

dors a moltes comarques catalanes. L'associacionisme obrer era posat en perill per la manca de disciplina i de voluntat organitzativa, però també -no oblidem que estem parlant d'una dècada de forta agitació terrorista- pels impacients i forassenyats que practicaven formes de lluita que cohibien l'obrer de tipus mig.

Durant la vaga de Manresa de l'any 1890, ja hem vist que els federals no es cansaran de lloar la tasca dels homes de les Tres Classes de Vapor. Tasca costosa

"por la falta de comprensión que desgraciadamente domina en la clase trabajadora de esta comarca"

Els republicans no es limitaren a defensar sobre el paper l'associacionisme obrer, també eren agitadors d'aquesta mateixa idea. L'any 1887 tingué lloc al Cercle democràtic federal instructiu de Sabadell, una vetllada-conferència amb el títol Necesidad de que la clase obrera esté asociada. A més de federals varen parlar socialistes com Toribio Reoyo. Un dels oradors afirmà que les crisis industrials derivaven de les diferències entre la producció i el consum:

"proponiéndosela reducción de horas abajo como único medio de conjurarlas".

De tal manera que l'associacionisme obrer fort podria millorar directament les condicions de treball de l'obrer, però també regular l'activitat econòmica general amb uns criteris més racionals.

La condició perquè aquest associacionisme fos efectiu era que fos fort. Ignasi Perramon cridà reiteradament els obrers a formar una associació única, dient que les divisions del moviment obrer impedien, o retardaven si més no, la consecució de les reformes socials.

El mateix federal manresà deia que l'obrer havia de formar un associacionisme independent perquè l'obrer no podia confiar la seva pròpia emancipació a ningú que no fos de la seva pròpia classe. És la seva pròpia acció -dirà Ferramon- el que els pot emancipar.

"Los verdaderos redentores de vuestra causa son ciencia y la disciplina."

En altres paraules, la instrucció i l'associació.⁽¹³⁵⁾

En línia amb el que acabem de dir, la premsa republicana recollirà moltes notícies referides a l'associació obrera.

Reproduirà manifestos de determinades organitzacions constituïdes de feia molt poc -com el Comitè nacional de la Unió General d'obrers i empleats dels Ferrocarrils d'Espanya- o amb certa tradició -com la Junta de la societat Fabril Cotonera de Manresa-. Manifestos que cridaven a l'organització o que, senzillament, anunciaven reduccions en l'import de les cotitzacions com a incentiu acordat per a organitzar-se.

També recollirà projectes més ambiciosos; en la línia de facilitar la unitat de l'associacionisme obrer; com quan l'any 1901, es presentà un projecte de Federació de Societats Obreres Locals, a Manresa. Societat que és vista amb especial confiança perquè recull els sectors més importants del món del treball manresà: cintaires operaris i cintaires treballadors, fonedors, paletes, peons de paleta, sastres, camàlics, carreters, barbers, art fabril i una secció d'oficis diversos. O es donaran notícies dels intents de reorganització del "elemento obrero" a les comarques de l'Alt Llobregat i Cardener.⁽¹³⁶⁾

Convé fer, un cop arribats a aquest punt dues aclara-

cions. En primer lloc, la defensa republicana de l'associacionisme obrer no es limità a les notícies obreres de resistència, com senbla derivar-se de les ratlles anteriors. Les societats obreres d'estalvi, de producció, de consum i benèfiques són altament valorades. I, de fet dediquem un apartat específic al cooperativisme per tal com la seva importància ho exigeix.

En segon lloc, el fet que es defensi un associacionisme obrer no vol dir que elaborin la seva política en termes de classe. Per a ells les classes cultes -advocats, metges, catedràtics o empleats- no deixen de ser "obrers". És més, l'agitació social, per a molts republicans, ha d'ésser encarrilada per aquests sectors cultes dels assalariats. Però això no invalida, ans al contrari, la necessària autoorganització societària dels treballadors industrials. (137)

III.E.2.3. La vaga.

La vaga es valora entre els republicans com un instrument de lluita que s'ha d'utilitzar amb molta precaució, car un 50 % de vegades té efectes negatius per als propis obrers. Ja hem comentat que algunes vegades els republicans arribaven a dir que la debilitat de les vagues estava en la seva improvisació i en la manca de caixes de resistència sòlides que fossin una garantia prou ferma de triomf.

També serà en aquest aspecte on els possibilistes mostrin l'opció més reticent. La seva postura favorable a l'evolució pacífica de l'ordre social i econòmic, l'entenien

incompatible amb la consideració positiva dels conflictes vaguístics. Tanmateix quan es produeixen vagues en defensa del dret d'associació obrera sí que mantindran plantejaments favorables.

Els republicans més avançats recolliran amb més interès les vagues laborals, i fins i tot es donarà algun cas curiós d'intent d'extrapolació d'aquesta forma de lluita al camp polític. A "La Avanzada", l'any 1892, es publicarà un article de Roberto Castrovido referit a una vaga de telegrafistes. L'article acabava dient que davant la desastrosa situació en la qual es trobava Espanya:

"Urge que cunda el mal ejemplo, y se declare la huelga general salvadora."(138)

És un cas curiós, i evidentment aïllat, de percepció de la capacitat d'intervenció radical en els processos polítics que suposaria la paralització de l'activitat laboral. No resulta significatiu, emperò, dins del republicanisme finisecular.

En resum, l'actitud d'aquest estaria en la línia de defensar el dret a la vaga, de protestar davant les limitacions que aquest dret pogués tenir, i de donar-ne compte tot posant-se d'un costat o d'un altre, encara que majoritàriament fos del costat dels treballadors.

III.E.2.4. La instrucció.

Cap corrent republicà s'oblida de parlar de l'educació i de la instrucció quan fan referència a les vies d'alliberament de les classes populars.

Són potser els possibilistes els qui posen més interès; si més no perquè les altres propostes les consideraven especialment conflictives. Per a la dreta republicana-

na el problema social se soluciona amb "educarse é instruirse".

Queda clar que les apel·lacions a la instrucció com a mecanisme per millorar les condicions de l'obrer, són fetes en l'ordre individual, que fou el que més interessava a la política possibilista. D'aquí vindrà la defensa dels Ateneus neutre que ja hem comentat. (140)

Els altres corrents republicans insistien també en un altre factor. L'educació, la instrucció, a banda de permetre el lògic progrés personal de les persones que l'adquirien, farien que l'obrer no caigués sota la influència dels qui l'aconsellen no ser polític.

Si l'obrer estigués instruït se n'adonaria que:

"..no solo deben tomar parte "los que viven por sus manos" en las candentes luchas de la política activa, sino que vienen obligados á cobijarse bajo los pliegues de la immaculada bandera de la República, ya que esta forma de gobierno es la llamada á emanciparle de tanto vividor como le explota y envilece; hacer otra cosa es condenarse á ser el vil instrumento de la desenfrenada reacción."

Al costat dels ateneus altres institucions específiques d'instrucció de les classes populars varen tenir el suport i l'adhesió dels republicans. Posem, per aclarir-ho un exemple: "La Montaña Republicana" crida els obrers a participar a l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa, que funciona des de l'1 d'abril del 1902. Els anims a incorporar-se a l'Escola perquè els permetrà avançar en el camí de la llibertat i de l'emancipació. Però, és que a més, Fius i Pala, pronom del republicanisme bagenc, tindrà un destacadíssim paper en el projecte que va dur a la creació de l'Escola. No tot havia de ser retòrica. (141)

III.E.2.5. El cooperativisme.

Per als republicans, que participaven de la idea del treball com a font de dignitat humana i de solució de les necessitats col·lectives, la forma més adequada de fer front a la qüestió social estava en la possibilitat de convertir a cada treballador en el seu propi empresari. Sistema que garantia la recuperació del treball com activitat digna davant el caràcter alienant en què havia caigut progressivament durant la industrialització. És per això que el cooperativisme tindrà una gran transcendència en el moment en què els republicans comencin a concretar les seves propostes de modificació de les condicions socials. (142)

La història del cooperativisme, de fet, havia estat molt lligada al republicanisme. Durant els anys 1868-1869, el moviment cooperatiu estava clarament lligat al federalisme. Això passava en uns moments en què l'ideari polític dels treballadors en el seu conjunt -no només els cooperativistes- era el republicanisme democràtic i federal.

Ara bé, quan en els anys setanta l'evolució de figures claus en tot aquest procés -com és el cas de Farga Pellicer- els porti a connectar amb l'associacionisme obrer internacionalista i llibertari, el moviment obrer organitzat passarà a "condemnar" -amb diferents matisos- el cooperativisme en tant que creava nous capitalistes i a que la seva pràctica els feia insolidaris amb els obrers en vaga d'altres empreses no cooperatives.

Això no significà que el cooperativisme decaigués.

Resulta evident que sectors destacats de la classe obrera continuaran confiant en el cooperativisme, enfrontant-se a les autoritats governatives que no feien diferències en combatre qualsevol forma d'associacionisme obrer i suportant la indiferència quan no els atacs de la resta del moviment obrer organitzat: la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola, per una banda, i el P.S.O.E. i la U.G.T. per l'altra.

En aquest context els republicans varen continuar essent -possiblement junt amb altres sectors catòlics- els únics sectors socio-polítics no estrictament obrers interessats en que el cooperativisme tirés endavant, tot mostrant una gran simpatia per les propostes teòriques i de treball pràctic que poc a poc articulava el cooperativisme català.

Generalment les propostes anaven en un triple sentit: justícia retributiva, que podia voler dir, fins i tot participació en beneficis; rodejar de garanties legals el món del treball, i facilitar els medis perquè l'obrer es convertís en l'empresari dels seus treballs.

Durant la dècada d'ls noranta aquesta darrera idea anirà madurant. I a finals de la dècada tindrà lloc el 1er Congrés Cooperatiu Catalano-Balear en el qual, amb la participació molt directa d'homes del republicanisme, es concretaran molts punts de l'alternativa cooperativista entesa ja com a projecte global per a l'emancipació de la Humanitat.

A finals dels vuitanta i començament dels noranta -tot i la possibilitat de funcionar sense impediment legals gràcies a la primera llei d'Associacions, l'any 1887- les coses en aquest terreny estaven poc madures. Hi havia

vegades en què es feia referència al cooperativisme com a fórmula de solució dels grans conflictes socials; com quan "El Eco Posibilista" donava una visió quasi apocalíptica de la vida socio-econòmica a diferents països europeus, i acabava dient:

"podemos dejar sentado (...), que la causa de este mal es el Capitalismo y su único remedio las Asociaciones Cooperativas."

No es deia ni la manera de començar a caminar en aquest sentit.

Altres vegades les discussions sobre la bondat del cooperativisme apareixen quan hi ha agitacions obreres greus. I, per tal de rebutjar, per exemple, la demanda de jornada de vuit hores. Això, es deia, no solucionaria l'explotació del capital i, en canvi, podria matar l'esperit d'iniciativa. En conseqüència el que calia fer era convertir el proletari en el seu propi empresari. Com a alternativa a les vuit hores es defensava el cooperativisme de producció i el de venda i consum, en alguns medis republicans. (143)

Aquesta "debilitat" argumental a propòsit del cooperativisme no era tan important en els medis federals. "La Avanzada", el mateix any 1890, donava la notícia de la celebració d'un congrés cooperatiu internacional a Marsella. I es lamentava del fet que

"(delegació) española no hubo más que una, la Bienhechora de Badalona, cuya representación ostentaron nuestros particulares amigos D. Gerónimo Palés y D. Pedro Renom."

El segon en realitat era Pere Viñas Renom, fabricant de galetes a Badalona, i destacat militant federal. De fet, aquesta entitat sembla clarament impulsada per elements avançats políticament i propers als federals. (144)

Serà amb el programa federal del 1894 que donarà un gran pas endavant. Fou llavors que generalitzaren la crida a "abrir el crèdit" a les associacions obreres de producció.

"Abrir el crèdit" s'havia d'entendre com crear els mecanismes financers per poder facilitar a obrers industrials i camperols l'accés a la propietat de la terra i dels mitjans de producció.

Per exemple, els federals proposaran que els serveis i les obres públiques, que es contractaven a través de subhastes i que donaven uns elevats beneficis a uns empresaris que a canvi donaven als obrers uns jornals de misèria, siguessin donades "á asociaciones obreras, donde por su organización las hubiere capaces de llevarlas á cabo". Però, preveient que els obrers no podrien constituir associacions per manca de capital, els federals proposen que els bancs facilitin el crèdit necessari a aquestes associacions. Fins i tot parlaren de la creació d'entitats de crèdit específiques per aquest tipus de préstecs.

D'aquesta manera els federals intenten fomentar cooperatives de serveis i de producció que alterin les relacions socials d'explotació, que permetin arribar

"al democrático principio de que cada uno disfrutará del producto íntegro de su trabajo."(145

El gran salt endavant té lloc amb el primer congrés cooperatiu de l'any 1899. Aquí, més que parlar de les elaboracions teòriques i dels treballs duts a terme, intentarem posar en relleu la important presència republicana.

Hem hagut de jugar amb la limitada llista de militants republicans elaborada en el decurs de les nostres investi-

gacions. Tot i així les dades obtingudes són concloents.

El president del Congrés és Pere Viñas Renom, el ciutadà fabricant de galetes i militant federal. El mateix Viñas serà el president de la taula definitiva amb el vot de vint-i-sis de les entitats cooperatives representades. El segon candidat més votat serà Salas Anton amb el suport de vuit entitats.

Viñas va al congrés com a representant de dues cooperatives: la ja comentada La Bienhechora, de Badalona, i la Unió Villacarlina, de Villacarlos (Menorca).

Amb posterioritat al Congrés, Viñas serà nomenat delegat de la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i Balears davant el Comitè Nacional. El seu retrat obrirà, com a homenatge pòstum, el llibre d'actes i acords del Congrés, publicat dins la Biblioteca de la "Revista Cooperativa Catalana". (146)

La llarga carrera cooperativista de Viñas s'havia iniciat com a impulsor de la societat cooperativa La Bienhechora, que devia ser una institució prestigiosa com ho demostra el fet que, abans de les dates del congrés, es reunissin el 20 de novembre del 1898 en "el magnífico edificio propiedad" de la citada cooperativa, representants de trenta-set societats cooperatives catalanes que decidiren la creació d'un Comitè regional de les Societats Cooperatives de Catalunya. El tresorer d'aquest comitè havia estat el mateix Viñas Renom. (147)

Un altre nom destacat del Congrés cooperatiu fou el de Joan Salas Anton, veterà republicà, conegut "socialista de càtedra" i antic dirigent del Partit Republicà Centralista, a Catalunya. Joan Salas, que havia estat escollit vicepresident del Comitè Regional, el 1898, serà l'encar-

regat de l'organització del Congrés, en el qual ostentará la representació de dues cooperatives: El Porvenir, de Monistrol de Montserrat, i La Sabadellense, entitat amb una llarga tradició que portava a enllaçar amb els sectors republicans avançats.

Joan Salas Anton, a més, ostentará la presidència d'una de les ponències claus en els treballs del congrés: la ponència de reformes legislatives. Sobre la qual tornarem tot seguit.

Salas adquireirà després del Congrés un lloc privilegiat dins el moviment cooperatiu català. El Congrés estableix un sistema d'organització que passava per unes Juntes Comarcals coordinades, i dirigides, per una Cambra Regional de Cooperatives. Salas Anton resultarà escollit president d'aquest darrer organisme. A més serà, al costat de Viñas, un dels tres delegats per al Comitè Nacional.

En el moment d'ésser escollit president de la Cambra Regional, interina, pronunciarà un llarg discurs amb una sola referència als antecedents teòrico-pràctics del cooperativisme: Robert Owen i Rochdale. Aquest defensor d'un cooperativisme de caire socialitzant i reformista que era en Salas intervindrà intensament en totes i cadascuna de les discussions sobre les ponències presentades. (148)

El federal empordanès Narcís Duran Juera també jugarà un paper destacat. L'any 1898 havia estat escollit president del Comitè Regional de S.C. de Catalunya, i al Congrés hi va anar com a representant de La Económica, d'Agullana, i de La Protectora, de Cassà de la Selva. Participà a la ponència de relacions comercials i serà un dels vicepresidents de la Cambra Regional. (149)

Pere Arrufat, federal gracienc, fou un dels vocals del

Congrés, al què hi va anar en representació d'una de les cooperatives obreres més representatives: la de Teixidors a mà, de Gràcia. Tindrà el càrrec de tresorer a la Cambra Regional que sorgeix del Congrés.⁽¹⁵⁰⁾

Un altre federal prou conegut, Francesc d'A. Colom i Ros, representarà a la cooperativa El Fomento Obrero Vallense, de Valls, i a tota la província de Tarragona dins la comissió d'actes del Congrés. Al costat de Salas, treballarà en la ponència de reformes legislatives.⁽¹⁵¹⁾

Antoni Ferrando, federal tarragoní, representarà a La Flor de Maig, de Sant Martí de Provençals, i formarà part de la ponència de relacions comercials.⁽¹⁵²⁾

Un destacat militant -per la seva condició obrera- de Fusión Republicana, representarà a la Cooperativa Sanjuanense, de Sant Joan Les Fonts: Llorenç Porrera.

Josep Camps, enginyer industrial, federal passat al fusionisme republicà, representarà a La Hormiga, societat cooperativa existent a la barriada de Sants.⁽¹⁵³⁾

Per acabar amb la relació de militants republicans catalans amb presència activa -i coneguda per nosaltres- al Congrés, cal parlar d'Esteve Duran i Amat, federal del Maresme, que representà a La Económica Masnouense i participa a la ponència d'organització i propaganda. Fou l'encarregat de presentar davant el Congrés la ponència que recollia les Juntes Comarcals i la Cambra Regional. Aquesta ponència motivà certa polèmica pel que es considerarà, per part d'alguns assistents al Congrés, com un excessiu to comarcalista.⁽¹⁵⁴⁾

Ja hem dit que la ponència de Reformes legislatives esdevingué clau en la marxa dels treballs del Congrés. Aquesta ponència, al mateix temps, resulta molt clarifica-

dora de les posicions de Salas Anton sobre la qüestió. És per aquests dos motius que incloem un comentari sobre els seus aspectes més importants.

Comença comparant la situació legal del cooperativisme a Espanya amb el de la resta d'Europa. Mentre a Europa els governs i els parlaments protegeixen les associacions obreres de caràcter cooperatiu, a Espanya no només no estan estimulades i protegides a través de les mesures legislatives i de govern, sinó que estan pitjor -pel que fa als impostos- que la resta d'activitats empresarials.

La ponència defensada per Salas Anton demana que aquesta situació canviï radicalment:

"Poderosamente educadoras, altamente benéficas, eminentemente propulsoras de la riqueza pública, notóricamente eficaces para mejorar la tristísima condición del obrero é indudablemente fecundas para oponer firme valladar á la degeneración de la raza, en cuanto es aquella determinada por la sofisticación de los alimentos ó por la consunción proveniente de la escasez de medios económicos ó por malas condiciones con que se efectúa el trabajo, las Sociedades Cooperativas, bien fuesen de consumo, de crédito ó de producción, deberían merecer toda suerte de atenciones de parte del Estado, á fin de que su esfera de acción se extendiera y con ello pudieran hacer sentir su benéfica influencia en todas las clases trabajadoras del pueblo español."(155)

Després d'aquesta declaració inicial es fa un ràpid repàs dels diferents tipus de cooperatives. Es demana que no paguin impostos les societats cooperatives de consum que no venguin al públic:

"La cooperación para el consumo, cuando se limita al abastecimiento de sus asociados, no constituye industria ni comercio de ninguna clase, y de ahí el que implique la mayor de las injusticias, la más inaudita de las enormidades el sujetarla á las gabelas de la contribución industrial."

Explica, per reafirmar aquesta petició, que la major part de vegades, el treball en aquestes cooperatives el fan

els mateixos obrers associats, fora de les hores de la seva jornada laboral.

En el cas de les cooperatives que venguessin al públic, només haurien de pagar aquelles que venguessin sense donar en la venda una participació en els seus beneficis. I només consideren com a susceptible de ser imponible aquella part de venda feta amb aquestes característiques.

Aquesta demanda la contraposa a l'estudi de la situació vigent fins aleshores en matèria de contribucions per a societats cooperatives. Són més importants que les que tenen els comerços normals. Car hi ha un impost adicional d'un 6% sobre els beneficis que no existeix en altres tipus d'entitats comercials. (156)

En parlar de les cooperatives docents dona a conèixer que la taula d'exencions fiscals contempla els centres d'ensenyament creats i pagats per l'Estat, la província, el municipi o per "fundaciones piadosas". La proposta de Salas Anton demana que s'incloguin dins d'aquest concepte les escoles creades per societats cooperatives. Com a molt, diu, es podria imposar una taxa del 2% del produït quan l'ensenyament no fos gratuït. (157)

Referint-se a les cooperatives de producció i a les de crèdit insisteix en la injustícia que suposa fer pagar un 6% dels beneficis un cop descontat l'impost de la quota fixa i única que paguen tots els industrials.

Resulta que les cooperatives han de pagar el doble que els altres industrials.

L'interès social faria àdhuc aconsellable que, a més de pagar només la quota única, d'aquesta estiguessin eximides en un termini que podria ser de cinc anys.

Igual situació es presenta al camp. I consideracions similars es fan per a les de crèdit. (158)

Aquesta ponència que fou aprovada per unanimitat ens permet enllaçar amb el darrer aspecte de les alternatives socials plantejades pel republicanisme català: aquelles que es derivaven de la legislació, de la capacitat d'intervenció del Govern i del Parlament en la vida social, laboral i cònmica.

Abans de veure alguns esforços pràctics insistim un cop més en la transcendència que per als republicans tenia un cooperativisme que, com recullen les actes del Congrés, en treballar per l'emancipació del proletariat treballa en favor de tota la Humanitat.

Oportunitats de plasmar aquesta alternativa en fets pràctics, no hi hagueren gaires. Però podem citar la creació d'alguns tallers col·lectius com la bòvila de la bòvila de la Societat de Rajolers de Sants, a Barcelona, que -inaugurada als sons de "La Marsellesa"- adoptà el nom de La Redentora gràcies a la iniciativa de Salas Anton. Davant representants de diverses societats cooperatives de consums a Catalunya i Balears, es va llegir un telegrama d'adhesió d'Emili Junoy i hi hagué una llarga intervenció final de Salas Anton fent un repàs a la història de la cooperació i

"opinando como Carlos Marx que la obra de los trabajadores, debe ser obra de los trabajadores mismos."

També podem esmentar la inauguració del taller de la Societat de Constructores de Carruatges i Ferrers del pla de Barcelona, que es creà en un moment de descens de l'activitat laboral, a començaments del 1900, i que comptà amb

un clar ressò entre els republicans catalans.

Si més no podem acabar citant l'anàlisi encomiàstica que de l'activitat de La Flor de Maig, al carrer Wad-Ras, feia "La Publicidad". Basant-se en l'àmplia massa social de l'entitat -150 socis- reclamava que la legislació protegís l'activitat d'aquesta cooperativa. (159)

III.E.2.6. Les reformes legislatives i l'acció de govern preconitzades.

Hi ha vegades que des de les planes d'una publicació republicana s'afirma que "es preciso hoy por hoy contentarse con afirmar el problema social" i s'assegura que no s'ha d'anar cap a mesures precipitades. La publicació on surten aquestes idees -publicació que d'altra banda havia afirmat en la seva declaració inicial que neixia per a defensar la causa del proletariado- defensarà només la introducció de reformes avalades per la ciència.

Però, la major part de vegades, el to és molt més positiu quan es tracta de defensar la legislació social i laboral. La qüestió social era contemplada com "la cuestión de todas las hora, y viene preñada de amenazas terribles. El proletariado pide, y pide con razón y con justicia su asiento en la mesa social".

El paper del republicans, segons aquestes posicions més decidides, menys situades a l'expectativa, era el de "hacerles lugar" als proletaris. I l'única manera possible de fer-ho era a través de mesures legals, per precipitades que algunes d'elles poguessin semblar. (160)

Les principals declaracions republicanes, fetes a nivell d'Estat, ja havien recollit aquesta idea.

En la proclama feta pel Consell del Partit Federal als seus correligionaris, el 30 d'agost del 1887, i signada per Pi i Margall s'afirmava que les problemàtiques del món del treball

"Debería la República abordarlas con ánimo sereno y buscar la solución principalmente en la reforma de las leyes civiles, aun hoy basadas sobre los principios de derecho que engendraron los presentes conflictos."

En l'explicació donada quan apareix el primer número d'"El Nuevo Régimen", Pi i Margall incloïa una referència similar tot tractant de la qüestió social:

"Resolverla de golpe, á nuestro juicio, es imposible; descuidarle, indigno y peligroso; llevarla gradualmente á su racional solución, prudente y sensato.

Tiene el presente régimen social en el Código Civil su asiento y su regla; conviene sobre todo fijarse en ese Código a la vez expresión y sanción de los vicios y las contradicciones de que aquél adolece. En sus páginas nos fijaremos preferentemente, luego que nos lo consienta la cuestión política."(161)

Entre els acords presos per la minoria republicana del Congrés, el 30 de novembre del 1887, figurava un que sostenia que els problemes relacionats amb la classe treballadora tenien un aspecte jurídic, i que l'Estat havia d'intervenir en aquest terreny per donar solucions. Aquesta minoria republicana comptava amb la presència de tota mena de republicans, excepció feta dels federals pactistes.

Aquesta idea serà recollida, ja en els anys noranta, pels centralistes que exigiran

"Solución de los problemas sociales por el Estado en lo que tienen de jurídicos."(162)

Els republicans progressistes, per boca del seu màxim dirigent estatal, Manuel Ruiz Zorrilla, també adoptaran

resolucions semblants.

En el manifest de Londres, de 26 de febrer de 1888, s'establia una relació dels camps possibles d'intervenció legislativa: llei sobre el treball de dones i nens a les fàbriques; creació de jurats mixtes; foment legal del cooperativisme, i altres reformes que abandonen el terreny estricte de la legislació, però que entren dins el camp de la possible acció governativa: instrucció, asils indemnitzacions, construcció de cases per a obrers, etc.

En el que adreçà al president de la Junta directiva del P.R.Pr., des de Brussel·les, l'any 1892, afirmava que la renúncia a l'acció legal per part dels treballadors, és a dir, la renúncia a l'acció política significava un retrocés en tant que, voluntàriament, s'oblidaven d'uns instruments d'intervenció a la vida social que podien jugar un paper decisiu.⁽¹⁶³⁾

Serà Emilio Castelar el cap republicà menys partidari de l'acció legislativa en el món laboral i social. Considerava que això atemptava contra llibertats fonamentals.

També en aquest sentit les postures personals de Castelar seran jutjades cada cop amb més duresa. Ja ben avançada la dècada dels noranta, els federals acusaran obertament a Castelar de

"mostrarse partidario de una república ultra-conservadora que respeta todos los privilegios, que ampare todas las injusticias, que mantenga todas las desigualdades."

No voldríem, però, que s'entengués com una postura estrictament personal; la influència de l'històric dirigent republicà en el si del possibilisme català, també en aquest camp, era força apreciable.

Aquesta influència era no obstant matisada per una voluntat de donar respostes a s problemes concrets. Resposta que, ni que fos d'una manera vaga, feia de les propostes que sorgien de l'organització catalana quelcom de moderadament progressiu. Per exemple, l'any 1891, es pronuncià una conferència sota el títol de La invalidez obrera a la seu del Cercle Republicà Històric de Catalunya. La conferència, pronunciada per Manuel González Vilart, concreta alguns dels aspectes de la política social propugnada pel possibilisme; a favor de l'evolució pacífica en l'ordre socio-econòmic, contrari a les vagues, necessitat de trobar solucions per camins polítics, necessitat de sotmetre el treball de dones i nens a una legislació clara i de sentit protector, defensa la creació d'una assegurança a favor de la invalidesa per a l'obrer, creació d'associacions mixtes de capital i treball i política de protecció social. (164)

Tot això prou difuminat com per que no comprometi en punts concrets. Però amb una referència prou evident a les possibilitats de legislació com a alternativa a la situació social vigent.

Quines són les propostes federals per a la solució de la qüestió social en relació a l'activitat legisladora i de govern?

Totes aquelles que facilitin l'evolució social. Aquesta serà la gran contradicció dels federals. Com es reconeixerà sovint, encara que de manera força contradictòria, els límits que tenia el programa del partit federal eren els de la Revolució social.

El problema social és plantejat com un problema d'igualtat davant la llei i davant el treball, com un problema de

limitació en la concentració de la propietat, però no s'ataca frontalment -com ja hem vist- el fet mateix de la propietat individual dels mitjans de producció. (165)

Ignasi Bo i Singla concretava la proposta federal a les pàgines de "La Autonomía":

"Abrir el crédito del Estado, otorgar tierras incultas á comunidades obreras, transformar el salario por la participación de beneficios, y dominar la mano de rapiña del explotador, dignificando al obrero, junto con las demás reformas que el partido federal patrocina, es preparar la necesaria evolución social." (166)

Aquestes i d'altres reformes seran després analitzades amb més detall des de les planes del mateix periòdic.

Pel que fa a les empreses amb estructura capitalista, proposen que

"se estimule y recompense por el Fisco la transformación del salario en participación de beneficios."

ahora que la creació d'un consell compost pel propietari, enginyer, i per un representant de cadascun d'aquests tres estaments: direcció, oficials i obrers. En darrer terme, diuen

"queremos sujetos los talleres, las fábricas y las minas á inspecciones nombradas por los mismos obreros; establecido por una escala de población el minimum de los salarios; indemnizados en sus personas ó en los de sus herederos los trabajadores que se inutilicen en el ejercicio de sus profesiones." (167)

Les limitacions i el caràcter contradictori de les posicions federals respecte de les reivindicacions de la classe obrera quedaran, però, de relleu en la posició respecte de la reivindicació de la jornada laboral de vuit hores. Així, el partit federal, en el cas hipotètic d'arribada al poder, adoptaria la jornada laboral de vuit hores

en els establiments i obres de l'Estat, i en les concessions que aquest atorgués; però, afirma el mateix autor de les cartes als obrers aquí comentades, el partit no podria fer res més, ja que, encara que amb restriccions, accepta la propietat privada i el dret de contractació. Només es podria plantejar la qüestió de les vuit hores de manera general, si fos una qüestió higiènica, si es comprovés, en determinats sectors de la producció, que les llargues jornades afectaven la salut dels treballadors. (168)

La feina de difusió d'aquestes idees reformistes en l'àmbit legal era completada pels òrgans federals de comarques. A "El Nuevo Ideal", de Mataró, Antoni Franquesa feia sovint treballs sobre les reformes legals imprescindibles. Generalment es concretaven al voltant de tres:

-Excloure dels treballs als menors de dotze anys que no sàpiguen llegir, escriure i les quatre operacions.

-Implantar la jornada de vuit hores en els establiments abans indicats.

-Crear escoles professionals.

A "El Federal", de Sabadell, podem trobar treballs en els quals un cop feta l'afirmació que el partit federal és el més indicat per dirigir-se als treballadors ja que ells també són treballadors, indica les mateixes reformes indicades per Júcaro, en una sèrie completa publicada a "La Autonomía", afegint-hi les Borses de treball, les agremiacions, escoles professionals i jurats mixtes, no comentats encara pel redactor de "La Autonomía" en el moment en el qual sortí el treball a "El Federal".

I així podríem afegir un llarg etcètera de publicacions comarcals que tenien l'interès de reproduir i ampliar tot el repertori de solucions legals preconitzades per la direc-

ció federal. (169)

Els republicans catalans no es limitaven a plantejar les seves pròpies alternatives legislatives. De fet valoraran molt positivament determinades figures del reformisme social liberal, com la de Canalejas i la seva obra legisladora.

I incorporaren crítiques o matisos a les reformes legals que apareixien a l'escenari polític finisecular. Per exemple, davant les campanyes -sorgides moltes vegades de medis clericals- favorables a la implantació del descans dominical, es mostraran contraris a que sigui obligatori si ho és sense cobrar el sou corresponent. (170)

III.F. Algunes tradicions comunes.

Entre els republicans i militants obreristes hi havia un seguit de punts comuns en la seva visió del món, en les seves concepcions ideològiques. El lliurepensament i l'anticlericalisme en són dos de molt clars, i ja tractats en el present treball.

Però hi havia també altres elements que, no per menys transcendents, han de restar oblidats. Intentarem ara mostrar breument alguns dels més destacats.

En primer lloc una tradició comuna anticarlina. Són moltes les localitats catalanes, de les que patiren més o menys atacs per part dels aixecats carlins a la darrera guerra carlina, que veuen com el fet és recordat per les forces liberals de la localitat. Aquestes celebracions constaven generalment d'un acte comú a totes les forces convocants. Entre aquestes forces podem trobar societats de resistència, ateneus obrers i les organitzacions locals

dels partits republicans -possibilistes, federals-, també acostumaven a participar representants del partit sagastí.

El punt de contacte era, malgrat tot, limitat. Veiem-ne un cas: a Igualada, a mitjans de juliol del 1890, té lloc una commemoració dels combats fets per detenir als carlins en la mateixa època de l'any 1879. Pel matí hi ha l'acte unitari. Però per la nit els federals faran una vetllada estrictament de partit en la qual es carrega contra tot el que no sigui la república federal. lògicament, el parlament federal de la festa cívica conjunta, pronunciat per Bo i Singla, havia tingut un to molt més unitari. (171)

Un segon element a tenir en compte. Molts obrers catalans, llibertaris bàsicament, consideraven la Comuna de París com un fet clau en la lluita revolucionària per a l'emancipació del proletariat. I, com hem citat en el present capítol, molts republicans, sobretot federals, també la consideraven una data a celebrar.

La mateixa Revolució Francesa continuava essent, no només per als republicans, sinó per als militants obrers de condició ideològica ben diversa, una fita fonamental en el procés d'emancipació de la Humanitat. Cada any, pel juliol, se celebraven actes per tots els locals republicans de Catalunya.

L'any 1889, el del centenari, hi hagué a Barcelona una celebració molt especial. Ja a finals de maig, "La Tramontana" feia àmplies referències a una reunió que va tenir lloc a la societat La Llum per preparar el 14 de juliol, amb la clara idea de fer "...un meeting de caràcter revolucionari y cosmopoliat, invitant á tots els elements lliberal avansats,". La comissió preparatòria estava formada per llibertaris.

Un mes més tard hi havia un total de vint-i-set entitats presents en els preparatius, a més de vuit adhesions. De les vint-i-set entitats, sis són lògies maçòniques; cinc són periòdics, dels quals dos són federals, un satíric mig federal, un d'una societat de resistència i "La Tramontana"; hi ha sis corporacions obreres i sis grups anarquistes; de les tres associacions polítiques hi ha dos de republicanes -una d'elles un nucli italià- i una de socialista; la societat lliurepensadora on es féu la primera reunió preparatòria també és present a la relació. De les vuit adhesions n'hi ha de grups lliurepensadors, anarquistes, obreristes i d'escoles laiques.

Les noves adhesions a l'acte que es produïren immediatament abans de la seva celebració tenen el mateix caràcter.

La presidència del míting serà la següent: J. Llu-nas, Cristobal Litrán, Torrents (en representació de La Llum) i Màrmol (pel Círcol Obrer de Barcelona). El caràcter dominant dels anarquistes a l'acte no admet cap tipus de dubte, però recordem que l'acte no era per celebrar altra cosa que el centenari de la Revolució Francesa, una revolució que, com Ramon Sempau recordà durant el míting en una intervenció una mica dissonant, era clarament burgesa. Sempau parlà de la necessitat de convertir la Comuna en l'antecent històric vàlid per a tots els qui lluitaven per l'emancipació real de tots els oprimits.

Per acabar amb aquest acte, diguem que en la subscripció feta per tal de pagar les despeses de l'acte, trobem altre cop la mateixa barreja: federals, laicistes i anarquistes.

En els anys següents no es tornarà a repetir una mo-

bilització d'aquestes dimensions al voltant del 14 de juliol, però malgrat tot, i a excepció dels anarco-comunistes més bel.ligerants en el seu antirepublicanisme, continuava essent una data present la la memòria històrica del moviment obrer i popular tant com en la del republicanisme polític. (172)

Aquestes "tradicions" comunes esmentades fins ara ens posen un altre cop de manifest l'existència d'una tradició liberal i democràtica -en sentit filosòfic o ideològic més que estrictament polític- que va permetent confluències força curioses. Com la que suposà el fet que des d'anarquistes fins a demòcrates conservadors participin conjuntament en actes presidits per lemes com "los derechos políticos son la palanca para la emancipación del proletariado". D'altra manera no seria possible entendre'ls. (173)

A vegades aquestes tradicions es fonamentaven en contact s originals com el que representaren alguns grups d'italians que parlaven al mateix temps de República i de Revolució social, o d'altres més habituals com era el cas de personalitats que passaren d'un a altre camp aportant una visió complementària a cadascun dels llocs on militaren. (174)

III.G. Conclusions.

La importància d'aquest capítol en relació a tot el treball ens obliga a establir unes conclusions pròpies sobre el caràcter de les relacions existents entre el republicanisme i l'obrerisme a finals del segle XIX.

La primera idea seia que el republicanisme català, com a força política d'extracció popular, connecta amb la classe obrera. Connecta a través de la vida diària, en tant que els seus militants són obrers, artesans, dependents de comerç, de forma majoritària. Connecta també a través de l'activitat de l'advocacia o de l'agitació política dels seus principals dirigents.

Aquesta convivència ve acompanyada d'un creixent interès del republicanisme per donar resposta a la qüestió social; una qüestió que amenaça amb passar per davant de la qüestió política, i en conseqüència mantenir allunyada a la immensa majoria del naixent proletariat urbà dels centres polítics republicans.

És d'aquesta necessitat de donar resposta a la qüestió social partint de la prioritat de la lluita política que es produirà una reconceptualització del que és el socialisme. Un socialisme que s'entendrà com la modificació de les estructures socials sense atacar les seves bases, sinó extenent el dret de propietat, democratitzant-la, mitjançant la cooperació i el mutualisme. Un socialisme allunyat dels intents revolucionaris, escollit individualment i lliurement.

Un socialisme que s'entén només a partir de l'acció legisladora dels òrgans de l'Estat. Una acció legisladora de caràcter protector per a l'obrer. Raó última a partir

de la qual c iden els republicans als obrers per tal que surtin del seu retraïment.

Si respecte de l'associacionisme obrer respectaren el seu caràcter essencialment autònom, això els apropà a uns corrents de l'obrerisme de procedència ideològica última similar-anarco-col.lectivistes-, però els allunyà d'altres que construïren les seves alternatives des de perspectives no liberals -els socialistes marxistes.

A mida que la dècada va avançant trobem que tant quantitativament com qualitativa aquest procés de progressiva imbricació, es va accentuant. S'estan creant unes noves condicions que permetran la nova florida de l'obrerisme i del republicanisme a començaments del segle XX.

Els periòdics "democrático-obreros" o "federales socialistas" apareixien ja en els anys 1898, 1899 i 1900. Les crides a "que los socialistas se unieran á algún partido adelantado de la democracia, dada la afinidad de opiniones y para determinadas fines", era àdhuc anterior.

La segona idea bàsica és comprovar que, malgrat que el que acabem de dir ho pugui fer suposar, el republicanisme no és un cos únic. I no ho és perquè darrera d'aquesta etiqueta general hi ha alternatives socials diferents, producte alhora de tradicions i de composicions humanes diferents. En aquest sentit reafirmem la tesi que és el federalisme català el sector més popular, més obrer, més radical i avançat en matèria política, i al mateix temps en l'ordre de les alternatives socials i econòmiques. És el sector que amb vacil.lacions i dubtes, amb passes en fals i retrocessos, avança cap a posicions "socialistes". El que passa -i això cal dir-ho perquè en part ho explica-, és que ho fa en un procés paral.lel a la seva descomposició

com a força política de primera fila.

Per la seva banda la dreta republicana catalana, que s'articula en les seves diverses formacions al voltant de "La Publicidad", rebutjarà, coherentment amb uns interessos de classe ben diferents, aquest procés. Si la debilitat del federalisme raurà en la incapacitat per articular de manera estable la classe obrera al seu voltant i engrescar-la amb el seu programa polític i social; la del possibilisme serà la manca d'espai social: la classe obrera no pot sentir-se atreta per uns plantejaments polítics que semblen idèntics -excepte en el republicanisme, moltes vegades aigualit- als del liberalisme dinàstic. La burgesia o juga la carta dinàstica o s'inhibirà fins a l'aparició del catalanisme polític de finals de segle.

El factor desencadenant dels conflictes entre dreta republicana i federals serà el programa d'aquests darrers, de l'any 1894. Amb anterioritat la dreta republicana havia pogut acusar els federals de concommitàncies socialistes, comunistes i amb tota mena de "terrores revolucionarios". Però quan el programa es doni a conèixer diran d'ell que a part de ser un receptari utòpic, demostra que

"En lo esencial, en lo fundamental, el Sr. Pi y sus correligionarios, no son republicanos, son federales-socialistas.."

La causa, per als possibilistes, serà que els federals han perdut les masses que han anat al camp del socialisme, i ara les intenten recuperar reivindicant com a pròpies les solucions socialistes. (175)

Això no és pas tota la veritat. El que ha anat passant és -independentment de la força que tenia a finals de segle-

que un moviment interclassista com havia estat, i era encara, el republicanisme veia decantar-se les posicions en el seu si per la transformació de les relacions socials i la consolidació d'una societat urbana i industrial que aguditzava les contradiccions de classe. Serà aquest el punt en el qual es produirà el tall més profund a l'interior del republicanisme. Un tall que no serà de tota manera tan profund quan, encara que temporalment i demagògicament, resultà superat en els primers anys del nou segle.

La superació només serà possible per tal com han persistit forts corrents obreristes i "socialistes" dins el republicanisme català que permetran articular-la. Però també per la utilització de recursos fonamentats en altres aspectes i especialment en aquells que es basen en les creences populars, en les rebel·lies més directes, en l'anticlericalisme, en la revalorització dels valors de la cultura popular enfront de la burgesa.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DE BARCELONA
BIBLIOTECA

REG. 136993

SIG. TUOB/278

